

SZAKDOLGOZAT

Koplányi Emese

2011

Budapesti Corvinus Egyetem
Társadalomtudományi Kar
Szociológia és Társadalompolitika Intézet

Civil élet a Magdolna-negyedben

Civil szervezetek és egymáshoz fűződő viszonyaik egy szociális városrehabilitáció tükrében

Készítette: Koplányi Emese
Szociológia (BA) szak
Szociálpolitika és esélyegyenlőségi szakirány
Szakszeminárium-vezető:
Vajda Norbert

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	5
	1.1 A vizsgált téma.....	5
	1.2 Kutatási cél	6
	1.3 Kutatás indokoltsága	7
	1.4 Módszertan	8
	1.4.1 Kvalitatív	8
	1.4.2 Kvantitatív	9
	1.4.3 Forráselemzés	10
2	Elméleti keretek.....	11
	2.1 Városrehabilitáció	11
	2.1.1 Fogalma	11
	2.1.2 Szociális városrehabilitáció	12
	2.2 Józsefváros, Magdolna-negyed.....	12
	2.2.1 Területi és társadalomszerkezeti története	13
	2.2.2 Szociális városrehabilitáció indokoltsága	17
	2.3 Magdolna-negyed Program rövid áttekintése	20
	2.3.1 Előzmények	20
	2.3.2 Általános célok és eszközök	22
	2.3.3 Civilháló és Szomszédsági Tanács.....	22
	2.4 Civil szervezetek.....	23
	2.4.1 Fogalom.....	23
	2.4.2 Formái.....	25
	2.4.3 Társadalomlélektan	26
	2.4.4 Társadalmi tőke.....	28
	2.4.5 Társadalompolitika.....	29
	2.4.6 Horizontális együttműködés	30

3	Kutatási eredmények	34
	<i>3.1 Civil szervezetek a Magdolna-negyedben.....</i>	<i>34</i>
	<i>3.2 Civil szervezetek.....</i>	<i>35</i>
	3.2.1 Nap Klub Alapítvány.....	35
	3.2.2 Magdolna Negyed Szomszédsági Tanács.....	38
	3.2.3 Négy Ház a Magdolna-negyedért Egyesület.....	42
	3.2.4 Kapocs Ifjúági Önségítő Szolgálat.....	45
	3.2.5 Zöld Fiatalok Egyesülete	49
4	Konklúzió.....	53
5	Felhasznált irodalom.....	56

1. Bevezetés

1.1. A vizsgált téma

Amint a médiából és különböző szakmai dokumentumokból értesülhetünk, a mai napig a VIII. kerület lakosságának szociális összetétele a legkedvezőtlenebb Budapesten. A kerület a XXI. századra sajátos társadalmi képet öltött, az ebből fakadó problémákkal való mindennapos foglalkozás nem csupán a tudományos közéletben, hanem a hétköznapi életben is erőteljesen jelen van – joggal. Eljutottunk arra a szintre, hogy a magyar társadalomban megfigyelhető polarizáltság, az ellentétek kiéleződése, az egzisztenciális különbségek tarthatatlan volta bizonyos területeken olyan nagy méreteket öltött, hogy nem lehet mellettük szó nélkül elmenni, nem lehet az utókorra hagyni azok megoldását.

A hétköznapi élet számos helyzetében találkozhatunk a VIII. kerületi lakosságot érintő kérdésekkel, hova tovább igen éles és kedvezőtlen társadalmi megítéléssel, sokszor alaptalan előítélettel és drasztikusan szélsőséges kezelési megoldásokkal. Az ösztársadalmi hangulat, a bünbakképzés metódusán keresztül, pont a magyar társadalom egyik legsérülékenyebb és egyben legkiszolgáltatottabb csoportját, azaz a halmozottan hátrányos személyeket hibáztatja a jelenlegi helyzet kialakulásáért, elfeledve a strukturális okok meghatározó szerepét.

A VIII. kerületet mint jelenséget, már az államszocializmus időszakában is társadalmi problémaként fogalmazták meg, majd tovább fokozták a probléma méretét Budapesten a '90-es illetve az ezredforduló után zajló városrehabilitációs programok (Ladányi, 1992: 121.). A projektek hatásai más és más megvilágításban, de a kedvező és kívánt hatások mellett, súlyos diszfunkciókkal tarkított következményeket, nyílt vitákat és bírósági eljárásokat vontak maguk után.

Mindez arra késztetett, hogy mélyebben beleásva magam a témába, feltérképezzem a lehetséges megoldásokat. Így jutottam el egy alapvetően más megközelítésű, úgynevezett szociális városrehabilitációs modellhez, azaz a Rév8 Zrt. által koordinált Magdolna Negyed Programhoz. Egy olyan programot választottam kutatási témámnak, ami deklaráltan más célkitűzéssel, mint az eddigi VIII. kerületi programok, a hátrányos helyzet közvetlen érintettjeire, a területen élő emberekre helyezi a hangsúlyt.

A kutatásom és a program struktúrájának megismerése során, sokszor találkoztam negatív hangvételű publikációkkal, véleményekkel. Természetesen a tökéletes program szinte elképzelhetetlen, mégis a kritikák oly mértékben támadták a projekt egyes pontjainak létjogosultságát, hogy figyelmemet a kritikai hangok felé irányítottam. Ifj. Erdősi Sándornak - a program bűnmegelőzési alrészének vezetője - előadása és a kezdeti feltáró interjúk során, amit az „ötletgazdával” Molnár Györggyel és a területen élő, erősen kritikai hangot megütő Virág Tamás szociális munkás, újságíróval készítettem, hangsúlyos problémaként az együttműködési nehézségek kerültek kiemelésre.

Mindemellett számos más probléma felszínre került, de úgy vélem, a különböző érdekek mentén létrejövő elképzelések és célok, a kommunikációs problémák és a szervezetek közötti horizontális együttműködési nehézségek alapvetően rengették meg a szociális, azaz pontosan az emberi erőforrásra hangsúlyt helyező programot.

1.2. Kutatási cél

Kutatási témám – a bevezetőben is körülhatárolt okokból kifolyólag - a Magdolna Negyed Program II. ütemében (2009-2011) lezajlott Közösségfejlesztési alprogram, amelyben kísérletet tettek egy Szomszédsági Tanács elnevezésű közösség létrehozására és a Civil Háló erősítésére.

Ennek fényében vizsgálom, mindez hogyan hatott a Magdolna-negyedben a Program elindulása előtt is működő civil szervezetek tevékenységére és együttműködésére, illetve milyen új civil bázisú szervezetek jöttek létre és kapcsolódhattak be a közösségfejlesztésbe a folyamat elindításának köszönhetően. Ezért kutatási egységemnek a Magdolna-negyedben működő és a Magdolna Negyed Programhoz szervesen kapcsolódó civil szervezeteket tekintem. A civil szervezetek kiválasztása a feltáró interjúk során tapasztalt benyomások, valamint a forráselemzések alapján történt.

A civil szervezetek feltérképezése után kísérletet teszek arra, hogy egy átfogóbb képet alkossak a jelenleg is jelenlevő civil szervezetek közötti viszony- illetve kapcsolatrendszeréről, együttműködésükről. Igyekszem kiemelni sajátos jellegüket és problémáikat, valamint az együttműködésből fakadó eredményeket. Mindezt egy olyan kontextusban kívánom elemezni, amely kitér a társadalmi tőke és társadalompolitikai hatásaikra is.

Kutatásom során nem térek ki a vertikális együttműködésre és a gazdasági, piaci szférát érintő kérdésekre, hiszen kutatási célom a szervezetek egymáshoz fűződő viszonya, amelyeket elsősorban profiljuk, viselkedésük, és vezetőik személyes viszonyai határoznak meg. Bár külső tényezők is szerepet játszhatnak, elsősorban az egymás általi meghatározott szerepeket vizsgálom. Ugyanígy nem képezi dolgozatom kutatási tárgyát a kerületben és esetleg a negyedben működő más civil szervezet sem, hiszen a szervezetek kiválasztása a feltáró interjúk alapján történt.

1.3. Kutatás indokoltsága

Úgy gondolom, a téma relevanciája érthető és vizsgálata valóban szükséges:

- Egyrészt a terület negatív megítélése, sajátos miliője, az ott élők elszigeteltsége és hátrányos helyzete miatt, mely nem csupán a kialakulásakor, de mai napig érzékelhető. Ez elhanyagolhatatlan szempont az elméleti résznél kerül bővebb kifejtésre.
- Másrészt az utóbbi években a közpolitika és a média által felfokozott figyelem miatt, mely irányult mind a területre illetve a Rév8 Zrt. által vezérelt városrehabilitációs programokra.
- Harmadrészt a komoly kritikai vélemények, ugyanakkor a korlátozott számú, alapos és tudományos kutatások hiánya miatt.
- Negyedikként említeném meg a civil szervezetekkel kapcsolatos véleményeket, gondolatokat; a mai magyar politikai kultúrában – szemben a nyugattal – méltánytalanul elhanyagolt szerepüket. Bár sok szempontból eltérőek nyugati társaiktól, mégsem szabad figyelmen kívül hagyni létezésüket.
- Nem utolsó sorban, a téma aktualitása, a Magdolna Negyed Program friss jellege is – hiszen 2005-ben indult és egészen 2011-ig tartott -, hovatovább a program jövőjét körülölelő bizonytalanság is indokolhatja kutatását.

A fent említett pontok és érvek, véleményem szerint, alátámasztják a téma és a kutatás létjogosultságát.

1.4. Módszertan

A kutatásom során szembekerültem a kérdéssel, hogy kvalitatív vagy kvantitatív, esetleg mindkét módszer együttes alkalmazására kerüljön-e sor. Figyelembe véve a téma sajátosságait, elsősorban kvalitatív, interjú technikát alkalmaztam, másodsorban pedig kvantitatív adatok elemzésére került sor. Emellett folyamatos forráselemzést is végeztem.

1.4.1. Kvalitatív technika

Az interjú technika alkalmazását indokolta az a tény, hogy a Magdolna-negyedben jelenlevő civil szervezetekről kvantitatív adatok nem álltak rendelkezésre valamint, hogy a kapcsolatrendszer és együttműködési készségek az esetek bonyolult jellege miatt személyes interjú során könnyebben felderíthetőek, feltárhatóak és megérthetőek.

A kvalitatív módszer mellett szól mindemellett az is, hogy a kutatás megkezdésekor, a témával való foglalkozás kezdetén nemigen volt kialakult képem a helyzetről, ezért szükséges volt egyfajta *feltáró interjúk* készítése, amelyek segítséget nyújtottak az elmélet megalkotásában, új szempontokat emeltek be kutatásomba. (Vicsek, 2006: 20.). Ilyen feltáró, gyengén strukturált interjú készült Molnár Györggyel, kerületi lakossal, aki 2006-ig képviselőként tevékenykedett, többek között részt vett az önkormányzat lakásügyi bizottságában, valamint az 1995-ös Kerületfejlesztési Konceptió társalkotója és a Magdolna Negyed Program alkotója és kezdeményezője. Segítségével átfogó képet kaphattam a Program kezdeti történetéről és az alapvető elképzelésekről.

Mielőtt rátértem volna a civil szervezetekkel készítendő interjúkra, még egy feltáró interjút készítettem egy szintén kerületi lakossal, Virág Tamással, aki nem melleleg szociális munkás. Bár a Program keretén belül nem vett részt érdemi munkában, mégis fontosnak tartottam egy majdhogynem kívülálló, ám mégis hozzáértő szakember véleményét megismerni.

A civil szervezeteknél szintén az interjú technikát választottam, ám itt már kevésbé a feltárás, inkább a szervezetek kulcsfiguráinak gondolkodási struktúrái, tapasztalatai érdekelték. Fontos volt, hogy saját véleményüket ismerjem meg, képet kapjak motivációjukról és a negyedben zajló folyamatokról. Saját nyelvezetük, szóhasználatuk

megismerése, kényesebb témák felmerülése, spontán reakciók megfigyelése, mind-mind olyan szempontok, amelyek az interjú választását támasztották alá.

Természetesen gyakorlati okai is voltak a módszer kiválasztásának, nevezetesen, az adathiány, a gyorsabb ám mélyrehatóbb elemzés szükségessége és a módszer alacsony anyagi szükséglete.

Az interjúk - a feltáró kutatások kivételével, amelyek gyengén strukturált interjúknak feleltethetők meg -, félig strukturált vázlattal készültek, azaz előzetesen több kérdés elkészült, de viszonylag általános formában, sorrendjük pedig a beszélgetéshez igazodva módosult (Vicsek, 2006: 177.). Nem volt céлом egyes interjúk összehasonlítása, így nem éreztem szükségességét azonos kérdéssor alkalmazásának sem. Ugyanakkor a civil szervezetekkel történő interjúk során többször előfordult, hogy hasonló kérdések merültek fel, ám hozzá kell tennem, minden interjú egyedi kérdéssorral készült. Ennek oka valójában abban keresendő, hogy minden egyes interjú új és újabb szempontokat világított meg, új kérdéskört emelt be az elemzésbe. Úgy vélem, az interjúk tapasztalatai során fokozatosan bontakozott ki, tárult fel a civil szervezetek helyzete a Magdolna-negyedben számomra.

1.4.2. Kvantitatív technika

Kvantitatív adatok felhasználásra elsősorban a Magdolna-negyed jellemzőinek leírásakor kerül sor. Bár számos könyvben (Izsák, 2003; Ságvári, 1973; Budapest története 4-5., 1978 és 1980) voltak korábbi adatok a területről, az ezredforduló utáni képről vajmi keveset lehet tudni. Ezért döntöttem úgy, hogy pár statisztikai adattal, úgymint népesség száma, szociális helyzete, foglalkoztatottsága, iskolai végzettsége és a lakásrendszer egyes jellemzőivel kívánom bemutatni a VIII. kerület sajátosságait.

Az adatok nehézkes beszerzése miatt¹, valamint hogy legmegfelelőbbben a KSH népszámlálási adataival lehetne dolgozni, úgy döntöttem a Magdolna Negyed Program keretében elkészült tervekben és más témában, de a területre vonatkozó adatokkal dolgozó irodalomból kölcsönzöm az adatokat, amelyekben kellő alaposággal elemezték a KSH által rendelkezésükre bocsátott adatbázisokat.

¹ Itt elsősorban a VIII. kerületi önkormányzat és a Rév8 Zrt. adatszolgáltatási minőségére utalok. Az önkormányzat - bár készséges volt -, értékelhető adatok helyett a többszörös egyeztetés ellenére is, néhány sorból álló, háttérváltozók szerinti felbontás nélküli adatokat szolgáltatott. Ezeket az adatokat sajnos nem tudtam felhasználni dolgozatomban. A Rév8 Zrt-vel már a kapcsolatfelvétel sem valósult meg.

1.4.3. Forráselemzés

A kutatás oroszlánrészét tette ki a különböző dokumentumok, okiratok és a témában készült cikkek, tanulmányok elemzése. Ebből értesülhettem különböző tervekről és stratégiákról, megvalósult együttműködésekről és betekintést kaphattam a kritikai oldal állásfoglalásába is.

A nyomtatott – vagy elektronikus formában elérhető – dokumentumokon kívül, az interneten működő különböző blogok és fórumok, a civil szervezetek saját honlapjai is segítettek munkámat, tájékozódásomat a témában. Mindezeket természetesen kellő fenntartással és kritikai szemmel vizsgálva böngészttem, hiszen nem elhanyagolható, hogy az interneten a névtelenség, a szerző elérésének problematikája, a szerző – többnyire – szubjektív véleménye, a leírtakért vállalt felelősség kérdése, az ellenőrizhetetlenség mind a források bizonytalanságát eredményezhetik.

2. Elméleti keretek

2.1. Városrehabilitáció

Európa nyugati felének történetében a városrehabilitációs programok története messzebbre nyúlik vissza, hiszen a rehabilitáció szükségességét indokoló folyamatok korábban éreztették hatásukat, mint Magyarországon. Amint ismeretes, a fejlett ipari országokban az Enyedi György által meghatározott városfejlesztési szakaszok² korábban jelentkeztek, mint a mindig is más képet mutató kelet-európai országokban (Kovács-Szirmai, 2006: 6.).

2.1.1. Fogalma

A fejlődésnek és átalakulásnak köszönhetően különböző problémákra reagálva több városrehabilitációs modell különböztethető meg, szem előtt tartva a városrehabilitáció általános fogalmát:

„Városfelújítás (városrehabilitáció) alatt általában a leromlott állapotú városrészek lakóházainak és lakásainak, közösségi intézményeinek és infrastruktúrájának felújítását értjük, amelynek során törekedünk arra, hogy a városrész jellegzetes szerkezetét, beépítési módját és épületállományának értékes részét megtartsuk.” (Egedy - Kovács, 2005: 9.)

Az 1950-es években rekonstrukcióról³, '60-as években revitalizációról⁴, a '70-es évek felújításairól, majd a '80-as években a fejlesztésekre hangsúlyt fektető programokról, végül a kikristályosodott városregenerációról beszélhetünk, amely már egy komplex, gazdasági, társadalmi és környezeti analízissel és fejlesztéssel foglalkozó, átfogó várospolitika. A fejlődés során az egy szempontú megközelítések fokozatos kudarcán keresztül megfogalmazódott a körültekintőbb, holisztikus megközelítés és annak alkalmazása (Egedy-Kovács, 2005: 11-12.).

² 1. Városrobbanás: Ipari forradalom időszakában, gyors népesség-növekedés; 2. Viszonylagos dekoncentráció: Városi agglomerációk kifejlődése, falusias részek városiasodása; 3. Deurbanizáció: Szolgáltató szektor előretörése, népességnövekedés az agglomeráción kívül; 4. Informatika urbanizációja: Reurbanizáció, a városok újjáéledése. (Izsák, 2003: 26-27.)

³ Rekonstrukció: épületek felújítása, újjáépítések, slumok felszámolása, tipikusan a II. világháborút követően. (Egedy-Kovács, 2005:11.)

⁴ Revitalizáció: belvárosi negyedek lakókörnyezet és épületállományának felújítása. (Egedy-Kovács, 2005:12.)

2.1.2. Szociális városrehabilitáció

A városregeneráció az 1990-es években a kedvezőtlen városi jelenségekre integrált választ adó városspolitika, amelyben a kialakult gazdasági, környezeti és társadalmi helyzet tartós javítása egyaránt fontos (Egedy-Kovács, 2005: 12.). Gazdasági regeneráció esetén beszélhetünk a keresleti-kínálati oldal szerepéről, amiben kínálati oldalként funkcionál a műszaki és szociális infrastruktúra fejlesztése. A környezeti-fizikai regeneráció egyik legfontosabb feladata a terület potenciáljának emelése, lakossági igények kielégítése. Nem utolsó sorban: a társadalmi környezet regenerációja alatt a területen élő egyének kapcsolatait, közösségeit és az együttélés viszonyait értjük. (Egedy-Kovács, 2005: 13-14.)

A sikeres városrehabilitáció elérése érdekében nem kellőképpen elegendő a célok kitűzése, elengedhetetlen a megfelelő stratégia kiépítése, figyelembe véve a különböző érdekeket. Globális, regionális és lokális szintéren egyaránt számos változás következik be, amelyek újabb és újabb érdekmetszeteket képeznek. Ezért rendkívül fontos, hogy már a tervezés pillanatában megfelelő körültekintéssel vizsgálja a már meglévő és lehetséges ökológiai, gazdasági, társadalmi, egyéni, lokális és országos, esetleg globális szempontokat, viszonyokat. (Izsák, 2003: 162-167.)

Egedy Tamás további kulcsfontosságú témákat és kérdésköröket emel be a sikeres városrehabilitáció létrehozásakor. (Egedy, 2005: 21-22.)

A városrehabilitáció történeti fejlődését látva elmondható, hogy napjainkban felismerve a problémák összetettségét, egyre nagyobb igény mutatkozik átfogó, több szakterületre kiterjedő programok kidolgozására, az interdiszciplinaritásra.

A sokoldalú megközelítés egyik lehetséges módja a szociális városrehabilitáció, amely szintén együtt fektet hangsúlyt a társadalom, a gazdaság és környezet szféráira, mindezt úgy, hogy a párhuzamosan futó alprogramok több ponton szorosan kapcsolódnak, így erősítve egymás hatását. (Alföldi-Czeglédy-Horváth, 2007: 101.)

2.2. Józsefváros, Magdolna-negyed

Józsefváros története szorosan összefonódik a Kis-Budapest, azaz a történelmi negyedek (V., VI., VII, VIII.) fejlődésével. E városrészek zömmel a 19. század második felében épültek ki. Jelenleg Budapest 525 km²-ének 4%-a történelmi városrész (22km²),

mindezek ellenére itt csoportosul a főváros lakosságának 21%-a (Kovács, 2007: 53.). Mindebből a 22 km²-ből 6,85 km² Józsefváros mai területe, melynek lakossága a 2008-as adatok szerint 81.787 fő (Budapest Európa Belvárosa, 2009: 13.).

2.2.1. Területi és társadalomszerkezeti története

Józsefváros kialakulása az úgynevezett monofokális modell segítségével írható le. Azaz a városrész fejlődésének irányát és intenzitását a városmagtól való távolság erőteljesebben befolyásolta, mint a természeti adottságok, hasonlóan a többi történelmi városrészhez. (Izsák, 2003: 52.)

A budapesti VIII. kerület egyes részei mindig is bizonyos alsóbb rendű, mindazonáltal fontos és elengedhetetlen szerepkört játszottak Budapest és a lakosság körében. A terület régen is több kisebb alegységből épült fel, amelyeket különböző státusú lakosság népesített be az eltérő szerkezetű és minőségű lakásokban.

Alapvetően három területet különböztettek meg régen, amelyeknek történelmi múltja más és más: a Belső-, Középső- és Külső Józsefváros. A 2004-es Józsefvárosi 15 éves Kerületfejlesztési Stratégiában már 11 negyedet határoltak le a célzottabb kezelhetőség érdekében.

2.2.1.2. Benépesülés (1720-1919)

A XVIII. századtól kezdődően a Középső-Józsefváros területén mindig is alacsonyabb státusú rétegek laktak, hiszen valaha mezőgazdasági területként és korabeli szuburbként funkcionált, hiszen mocsaras, vizenyős behatároltság miatt csak részben tudott érintkezni a többi belső területtel. (Józsefváros – IVS 1., 2008: 18.).

1873-ban Pest, Buda és Óbuda egyesülésének hatására Budapest rohamos fejlődésnek indult: a koncentrikus szerkezet, a nagy sugárutak, a körfolyosós bérházak, gyárak betelepülése, központi szerep fokozódásának köszönhetően (kereskedelem, ipar, infrastruktúra). Nőtt Józsefváros lakossága is, a belső területekről kiszorulókkal és a beköltözésekkel együtt túlnépesedés figyelhető meg, hiába a kerület határáig való terjeszkedéseknek. 1869-ben a lakossága 41.831 fő, 1896-ra már 112.887 fő (Budapest lakossága ekkor 617.856 fő) (Budapest 4., 1978: 382.).

Nem csupán a nagy népességnövekedés, hanem Józsefváros területén koncentrálódó alacsonyabb státusú réteg is szembeötlő: arányában magas az analfabéták, a

kispolgárság, proletariátusok és a fiatal népesség (átlag életkor 1872-ben 12,77 év, belvárosban 25,93 év) száma (Budapest 4., 1978: 244.). A terület adottságainak köszönhetően, kezdetben mezőgazdasági munkások, majd a Külső-Józsefvárosban megtelepedő gyárak által ipari munkásoknak adott otthont. A kis egzisztenciák igényeinek megfelelően épültek fel a szoba-konyhás, komfort nélküli bérházak. A későbbiekben csak kisebb mértékben módosult a lakásrendszer, de nem közelítette meg a belsőbb kerületek színvonalát. Mivel ezek a paraméterek mindig is az alacsonyabb státusúakat vonzották, ezért a terület az elsődleges célpontjává vált akár a vidékről felletelepülőknek is. A magas népsűrűség pedig kedvező feltételeket biztosított bűnöző személyek, csoportok és a prostitúció számára is.

A nagy népesség elhelyezést biztosítani kellett: létrejött a szegregált lakóépület, a körfolyosós bérház⁵. A kedvezőtlen városfejlesztési koncepció⁶ okán leginkább a főbb útvonalak épültek ki, szemben a kerületek belsőbb részeivel - ahogy Középső-Józsefvárosban is inkább a földszintes, rossz minőségű, sok szoba-konyhás lakással rendelkező épületek váltak a jellemzővé, itt-ott magasabb épülettel. Középső-Józsefváros épületállománya javarészt (75,7%) 1919 előtt épült (Berényi, 2010: 81.), amely akár látatlanban is elének vetíti a jelenlegi állapotokat.

2.2.1.2. Két Világháború között (1920-1940)

A trianoni békeszerződés megkötése után Magyarország össznépessége 7.990.000 főre esett vissza a közel 20 millióról. Ebből a lakosság 11,62%-a élt Budapesten. A legnépesebb területe a VIII. kerület 155.000 fő körül ingadozó számmal. (Budapest 5., 1980: 123-124.; 126.) A városfejlődés intenzíven folytatódott tovább, de Józsefváros arculatán már vajmi keveset tudott változtatni, hiszen ezen időszak alatt csupán 3002 lakást építettek, ami a 2001-es lakásállomány 8,2 %-a (Berényi, 2010: 81.).

⁵ A körfolyosós bérházak általában az ingatlanspekulációs időszakban (Osztrák-Magyar Monarchia idején) épültek, ekkor a legelterjedtebb építési forma. Általában 4-5 emeletes, rossz légtérarányú, a telek nagyfokú beépítését megvalósító, főúri palotákat utánzó épületek. Az utcafronton több szobás, olykor cselédszobával is rendelkező polgári lakások, míg a hátsó fronton többnyire komfort nélküli, alacsony státusúak számára létrehozott lakások épültek. A házakban együtt éltek alacsony és magas státusúak, az erőteljesebb fizikai elkülönülésre még nem volt igény a merev társadalmi határok miatt. (Ladányi, 1989: 96.)

⁶ Nagy telekminimum, telekmélység és telekszélesség nem kedvezett a családi házak, kisebb társasházak építésének, viszont hihetetlen nagy (5-6 millió fő) embertömeg elszállásolását oldotta volna meg (Ladányi, 1992: 117-118.), ennyire azonban nem volt szükség Budapest kb. 700 ezer fős lakosságának

A VIII. lakosságának összetétele nagy mértékben nem változott. Még mindig a közép- és kispolgárság lakóhelyéül szolgált, a városmagtól távolodva keveredve a proletariátus réteggel. Magas volt a kereskedők, iparosok és a szegényebb zsidók aránya, növekedett a cigányok száma, koncentráltabban jelentek meg a Mátyás tér körüli utcákban és a terület szegélyeit képező nyomortelepeken (Budapest 5., 1980: 433 és 444.). A terület színvonalát tovább csökkentette az alacsony minőségű és leromlott lakásállomány. A kedvezőtlen társadalmi környezet és a bizonytalanság időszakában megindult a magasabb státusúak fokozatos kivonulása Közép-Józsefváros mind fizikailag, mind társadalmilag erősen romló területeiről (Ladányi, 1992: 120.).

Az 1940-en megalkotott budapesti városfejlesztési program (Hegedüs – Tosics, 1985: 3-4.) és a beindult városrehabilitációs politika pedig nemhogy enyhítette, hanem súlyosabbá tette az ínséges lakáskörülményeket, az épületek lebontásának köszönhetően (Ladányi, 1992: 119.).

2.2.1.3. II. Világháború után (1945-1989)

A II. Világháború végével Budapestnek újból növekedett a népességszáma, ám ez mégsem járt együtt a lakásigényeket kielégítő beruházásokkal. Hozzá kell azonban tenni, hogy a probléma kettős: egyrésztől beszélhetünk lakáshiányról, másrésztől a rendszer sajátos jellegéből fakadó lakáselosztási problémákról, amelyek az ideológiával ellentétben pontosan a társadalmi egyenlőtlenségek növekedéséhez és nem csökkenéséhez járultak hozzá (Szelényi, 1990: 34.).

Az államosítások után megkezdődtek a bérlakások felosztásai, a társbérletek illetve lakásleválasztások létrehozásai, azonban az államilag meghatározott lakásbérek nem voltak elegendők a házak megfelelő karbantartására. Bár történtek építkezések azok meg sem közelítették az 1919 előtti szintet (Berényi, 2010: 81.). Mindezek következtében a magasabb státusú népesség elvándorlása folytatódott (Ladányi, 1989: 97.), így felborult az addigi társadalmi egyensúly és a terület homogenitása megnövekedett.

Nem kedveztek a társadalom összetételének az 1970-es években zajló kötelező szegény- és cigánytelep-felszámolások sem, mivel elindítottak egy erőltetett lakosság-beáramlást a területre. Az államosításoknak köszönhetően hatósági kezekbe került a lakáskiutalás, így a legszegényebbek és cigány családok a sokszor sztereotípiákból fakadó

megkülönböztetésnek köszönhetően, csak a legrosszabb állapotú lakásokat kaphatták meg.

Ladányiék 1987-es kutatásának eredményéből arra következtettek, hogy a szegregációs minta eltérő az etnikum és alacsony státusúak esetében. A magas státusúak nagy kiterjedésű, területileg összefüggő részekre és tulajdonképpen oda, ahová szeretnének (megfelelő érdekérvényesítő-képességük okán), az alacsony státusúak egymástól elkülönült mikroszegregátumokba, ahová hagyják őket, míg az etnikai kisebbségek, jelen esetben a cigányok, területileg nagy kiterjedésű részekre költöznek, amire egyik legjobb példa Középső-Józsefváros (Ladányi, 1992: 121.).

2.2.1.4. Rendszerváltás után (1989-től napjainkig)

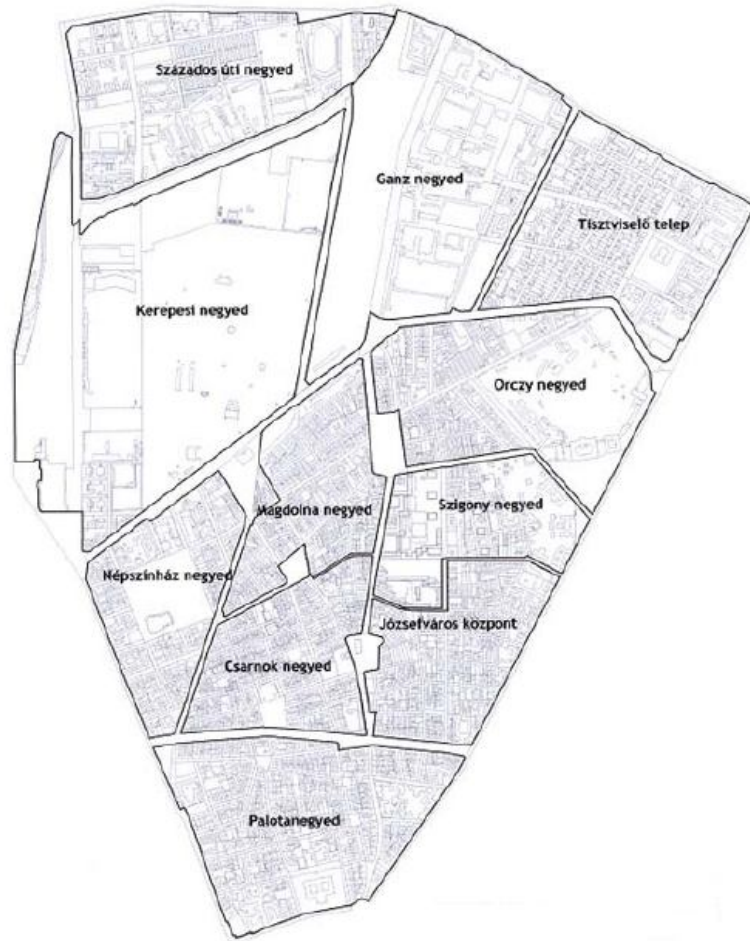
Mindezen semmit sem segített a rendszerváltás, hiszen a privatizáció megindulása után az önkormányzatok elsősorban a jobb minőségű lakásaikat tudták piaci áron eladni vagy a lakosok a lakbér drasztikus emelésétől és a függőségi helyzetűtől való félelmükben kényszerültek akár rossz állapotú lakásaikat megvenni. Így az önkormányzat nyakán a legrosszabb állapotban levő szociális bérlakások maradtak, a hátrányos helyzetű, erősen szegregálódó társadalommal.

Az 1990-es évektől a negatív folyamatoknak köszönhetően, a területen élő középosztályosodó családok egyre inkább elköltöztek a slumosodó területekről, így helyükre szegényebb rétegek, köztük sok roma is költözött. Mindez egy erőteljes etnikai gettósodási folyamatot indított be. Ezt csak fokozták a helyi önkormányzat által véghezvitt rehabilitációs projektek, amelyek az önkormányzat meghatározhatatlan szerepköréből fakadóan valójában az ingatlanpiaci megfontolásokat és nem szociálpolitikai helyzet javítását szolgálta. Ennek eredményeként nagymértékű lakosságcsere zajlott a területen, ami az alacsonyabb státuszú lakosság kiszorításával és „áthelyezésével” járt. Így a korábban nagy kiterjedésű gettó, mára széttöredezett, ugyanakkor fokozódott a legkiszolgáltatottabb, legszegényebb cigány és nem cigány lakosság koncentrációja. (Ladányi, 2008: 163-175.)

Emellett megfigyelhető az alacsonyabb státuszú budapesti, vidéki vagy külföldi lakosok beköltözése a területre, elsősorban a megélhetés reményében. Az alacsony képzettségűek számára jelenleg elsősorban az árnyék gazdaság és a magasabb szintű szociális ellátórendszer jelenti a motivációt. (Berta, 2005: 3.)

2.2.2. Szociális városrehabilitáció indokoltsága

2005 során 11 önálló arculattal rendelkező negyed lehatárolására került sor Józsefvárosban. Köztük az egyik a Magdolna- negyed, mely a kerület középső részén fekszik, a Népszínház utca – Fiumei út – Baross utca – Koszorú utca és Nagyfuvaros utca által határolva. (Alföldi-Czeplédy-Horváth, 2007: 102.)

1. ábra Józsefváros negyedei

Forrás: Budapest – Józsefváros, Magdolna-negyed Program II., 2008-2010: 11.

A Rév8 Zrt. által elkészített Magdolna-negyed Program II.⁷ első kötete részletes adatokkal szolgál a negyed jellemzőiről. A továbbiakban néhány adat kiemelését teszem meg, annak érdekében, hogy világos és átlátható legyen a negyed krízisterületként való definiálása, valamint érzékelhetővé váljon a szociális városrehabilitáció indokoltsága.

⁷ Továbbiakba MNP II.

2.2.2.1. Funkcionalitás

A 2007-s adatok szerint a negyed funkcionális helyzetét elemezve, a 270, területen található ingatlanból 75%-a lakóingatlanként funkcionál. A többi épület megoszlik az önálló intézmények és raktárak között, valamint 34 egység beépítetlen telek helyezkedik el a területen.

A negyedre jellemző a helyi igényeket kiszolgáló kisiparos illetve kisvállalkozások jelenléte, amely korábban is meghatározottan jelen volt. Intézményi szinten a civil szervezetek, egyesületek jelenléte meghatározó, amelyek igazodva a környezeti elvárásokhoz többnyire, szociális jellegű feladatokat is ellátnak. Ilyen intézmények például Oltalom Karitatív Egyesült, Józsefvárosi Családsegítő Szolgálat, Magyar Vöröskereszt, Menhely Alapítvány, Kapocs Ifjúsági Önségítő Szolgálat.

Mindebből látható, hogy a negyed gazdasági aktivitása alacsony, a közintézmények kevésbé képviselik magukat, túlnyomórészt lakóházak és civil szervezeteknek otthont adó irodahelyiségekről beszélhetünk. Mindez sejteti a területen koncentrálnak a problémákat.

2.2.2.2. Demográfiai helyzet

A kerület állandó lakossága 2007-ben 71.075 fő volt, míg a negyedben 10.571 fő, ami a kerületnek körülbelül 15%-át, népsűrűsége 31,091 fő/km²-vel a kerületi átlag háromszorosát tette ki (MNP II: 41.). Az adatok a 2001-es adatokhoz viszonyítva emelkedést mutatnak (Berényi, 2010: 94.).

Életkori összetételben figyelemreméltó, hogy maga a kerület és a negyed is egy fiatalodó lakosságot tömörítő terület a fővárosi átlaghoz képest. Ezt alátámasztani látszik, hogy míg 2001-ben a negyed lakosságának 19,8%-a, addig 2007-ben már csak 17,5%-a volt 60 év feletti, addig a fiatalok aránya folyamatosan növekedett (Berényi, 2010: 94. és MNP II.: 41.)

A demográfiai kép összességében nem feltétlen jelent kedvezőtlen helyzetet, azonban több más – a következő pontokban említett – nehézséggel összekapcsolódva, súlyos problémaként jelentkezhethet, hiszen magas a népsűrűség és a népességszám, valamint a korfa sem az összetársadalom „lombhullató” képét mutatja.

2.2.2.3. Iskolázottság

Összességében a területen élők alacsony iskolázottsággal jellemezhetőek. A felsőfokú végzettségűek aránya 9,4% a 25 éven felüliek körében. Ez az adat a jócskán a fővárosi (24,9%), de még a kerületi 19,2 %-os átlag alatt is marad (MNP II.: 41.).

Nem kedvezőbb a helyzet, azok arányát nézve sem, akik kevesebb, mint 8 általános osztállyal rendelkeznek vagy egyáltalán nem végeztek általános iskolát. A negyedben a 15 év fölöttiek körében igen magas ez utóbbiak aránya: 10,2% (MNP II.: 24.).

2.2.2.4. Foglalkoztatás és munkaerő-piaci helyzet

Nem kecseskedt kedvezőbb helyzettel a gazdasági aktivitás sem. Mindez az életkori és iskolázottsági mutatókból is könnyen kikövetkeztethető. A gazdaságilag nem aktívak aránya 59,7%, a fennmaradó 40,3% aktívak körében pedig kiemelkedően magas, a munkaerőpiac alsó szegmensében található ipari és építőipari foglalkozásúak aránya: 17,7%. (MNP II.: 23.)

A probléma súlyosságát csak fokozza, a regisztrált és tartós munkanélküliek összesített aránya: 8,8%, amely a fővárosi 6,3%-hoz képest magasnak mondható (MNP II.: 45.).

2.2.2.5. Épületállomány és lakáshelyzet

A negyed egésze, a Programot megelőzően leromlott környezeti állapotokkal írható le, ahogy már a történeti elemzésnél is szembeűnő volt a rossz lakásállomány. A 2001-es KSH adatok szerint a lakóházak száma 88,4%-a 1919 előtt épűlt. Ráadásul a Budapestet jellemző több emeletes bérházak itt sok, földszintes vagy egyemeletes házzal egészűlnek ki (Ladányi, 1992: 119.).

Tulajdonviszonyok tekintetében, a teljes lakásszám 35,8%-ban önkormányzati tulajdonban álló bérlakás volt, amely mind a kerülethez, mind a fővároshoz képest igen magas arány (Berényi, 2010: 95.) Bár a privatizációs folyamatok nem álltak le, de 2003-ban még mindig 22%-ot tettek ki az önkormányzati bérlakások (MNP II.: 43-44.).

Habár az önkormányzati tulajdon és az épűletek kora még nem feltétlenül jelenti az alacsony minőséget, mégis, a lakások többnyire kis alapterűletű, leromló állapotú és alacsony komfortfokozatúak. (Berta, 2005: 2.). Okai könnyedén megérthetőek a történelmi előzményekből.

2.2.2.6. Szociális helyzet

A II. Program kötetiből kiderül, hogy a negyedben élők magas arányban részesülnek szociális támogatásban, segélyben és ellátásban. Mindez köszönhető a fentebb is vázolt kedvezőtlen demográfiai, környezeti és gazdasági helyzetnek.

Kiemelten rossz helyzetben levő területről, krízisterületről beszélhetünk, hiszen a munkanélküliség magas szintű, ellenben a gazdasági aktivitással. Mindez a szegénység és kirekesztettséggel párosul, amit csak tovább fokoz a romló környezeti állapot valamint a bérlőstátuszban való kiszolgáltatottság jelensége, bizonytalan volta.

A kézzelfogható hátrányok tovább halmozódnak az alacsony iskolázottság, kedvezőtlen demográfiai helyzet és a roma népesség magas arányának (30%) köszönhetően.

A kritikus képnek köszönhetően nem csak a fentebb is említett etnikai szegregáció, hanem a szociális ellátó-intézmények, kiemelten szociális problémákkal foglalkozó alapítványok és egyesületek a területen való csoportosulása és a magas kriminalitás, rossz közbiztonság is jelentkeztek.

Az adatok egy erősen slumosodó negyedet tárnak elénk, amelynek okai évszázadokkal ezelőttre nyúlnak vissza, ám nem szabad figyelmen kívül hagyni a politikai akarat befolyásoló szerepét sem.

2.3. Magdolna-negyed Program rövid áttekintése

2.3.1. Előzmények

A VIII. kerületben a többi kerülethez képest viszonylag korán, 1996-ben született koncepció a kerület-rehabilitációs tervekről. Mindebben interjúalanyom, Molnár György szervesen részt vett mint kerületi lakos, képviselő és szakember. Elmondása szerint személyes motivációjuk volt, szerették volna megfékezni a gyorsuló ütemben zajló fizikai és társadalmi szintsüllyedést. Meg szerették volna állítani, hogy a területen élők élete tovább romoljon, hogy egy olyan gettórész alakuljon ki, ahova se be-, se kijárás nem létezik.

Mindez egy olyan időszakban történt, amikor a lakásprivatizáció gőzerővel zajlott, az önkormányzatok a létező ingatlanvagyonuk jelentős hányadától kívántak

megszabadulni, amit fokozatosan el is értek. Ilyen légkörben egy városrehabilitációs koncepció elfogadtatása nem sok sikerrel kecsegtetett.

Az érdekek más és mást diktáltak, végül a Fővárosi Önkormányzat 1996-97 folyamán egy Fővárosi Városrehabilitációs Koncepciót fogadott el, aminek hatására 1998-ban Józsefváros is megalkotta a Józsefvárosi Rehabilitáció Programtervet, amelyben kísérletet tettek a jövőkép felvázolására, célok és stratégiák meghatározására (Józsefvárosi Rehabilitációs Programterv, 1998: 4.). Majd 2001-ben a kerület egészét érintő konkrét célok megfogalmazására került sor a Józsefvárosi Kerületfejlesztési Koncepcióban (MNP II: 17.).

A folyamat elindulása után, 2004-ben a VIII. kerület 15 éves városfejlesztési koncepciót fogadott el, amelyben 11, identitás alapján elkülönített negyedek hoztak létre. Elkülönítésüket a könnyebb kezelhetőség és hatékonyság növelése indokolta. (Józsefváros Magdolna-negyed, Szociális Városrehabilitáció Program⁸, 2005-2008: 3.)

Utolsó mozzanatként, a Józsefvárosi Önkormányzat elfogadta a Magdolna-negyed szociális városrehabilitációs programját és csatlakozott Budapest integrált szociális városfejlesztési modellkísérletéhez (MNP I: 4.) A kísérlet elsődleges célja, hogy az akcióterületi krízisterületeken⁹ élők szociális, gazdasági és élethelyi helyzetét hosszútávon javítsák, a terület leromlását okozó folyamatokat enyhítsék, megállítsák, lehetőség szerint visszafordítsák (Budapest Főváros VIII. kerület Józsefvárosi Önkormányzat Képviselőtestületének 9/2007. (II. 19.) önkormányzati rendelete 1. §).

Pár szóban kitérnék arra is, hogy a folyamat elhúzódása sok esetben a budapesti kétszintű önkormányzati rendszernek is köszönhető. Egyrészt a főváros és a 23 kerületi önkormányzat összehangolásának feladata, másrészt a sajátos, félig piaci és szociális szerepkör, mind gátolják a hosszú távú tervek létrehozását és megvalósítását, valamint a forráselosztás hatékony módját. (Ladányi, 2008: 407-409.)

⁸ Továbbiakban MNP I.

⁹ „Akcióterületi krízisterület: olyan terület, ahol a városi környezet leromlása és ezzel párhuzamosan a súlyos konfliktusokkal terhelt társadalmi-demográfiai viszonyok fokozatosan romló, válságos helyzetet idéznek elő. Jellemző a rossz térszerkezeti kapcsolat, a terület megközelítési nehézsége, a területhasználat rossz funkcionális helyzete, a kedvezőtlen környezeti, lakhatási állapotok, kedvezőtlen demográfiai-gazdasági mutatók térbeli koncentrációja.” (Budapest Főváros VIII. kerület Józsefvárosi Önkormányzat Képviselőtestületének 9/2007. (II. 19.) önkormányzati rendelete, 1.§ (d))

2.3.2 Általános célok és eszközök

Csupán a szerves fejlődés során létrejövő Magdolna-negyed szociális városrehabilitáció programjára koncentrálva elmondható, hogy a negyed sajátosságai, jellemző problémái alapján fogalmazódtak meg a program keretében szükséges fejlesztések. A Program célként határozta meg a városrész regenerációját, megújítását annak érdekében, hogy a negyed Józsefváros olyan részévé váljon, amely képes a társadalmi sokszínűség adottságait felhasználva élhető és kedvező lakóhelyül szolgálni az ott élők és betelepülni vágyók számára (MNP I: 6.).

A kiemelt célt három részterület köré csoportosították, amihez alcélokat és stratégiákat rendeltek. Így kaptak egy körültekintő, átfogó programtervet, mely mind a gazdasági, környezeti és társadalomfejlesztés kérdésköreit átölelte.

A problémákhoz igazodva, a gazdasági célkitűzések elsősorban a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának javítására és a kisvállalkozások fejlesztésére vonatkoztak. Környezet-megújítás alatt a negyedben fekvő Mátyás tér megújítását és a bérlői bevonással történő lakásfelújítást értették. A társadalomfejlesztés programjai közösségi tér és Szomszédügyi Tanács létrehozására, az iskolai oktatás megreformálására, a bűnmegelőzésre és ügynevezett civilháló megalkotására irányultak. (MNP II: 31-35.)

A program alapvető elképzelések szerint 15 éves távlatban kívánt eredményeket elérni, ám - Molnár György elmondása alapján - a különböző finanszírozási és pályázati szabályokból és szűkös lehetőségekből kifolyólag projektszerű megvalósítások váltak lehetővé. Eddig két ütem zajlott le az önkormányzat többségi tulajdonában álló Rév8 Zrt. gondozásában (Futó, 2003: 6.): a program első része 2005 és 2008 között, második része 2008 és 2010 között.

2.3.3. Civil háló és Szomszédügyi Tanács

Kutatásom témájához a legszorosabban köthető programpont a társadalomfejlesztés kérdésköre, ezen belül is kiemelve a Szomszédügyi Tanács és a Civil háló létrehozását. A Szomszédügyi Tanácsnak - az elképzelések szerint olyan civil szervezetként kell megtestesülnie, amely a negyedben élő illetve dolgozó személyekből áll és tevékenységét elsődlegesen a városrészben történő események befolyásolására irányítja, a Rév8 Zrt-vel együttműködve, érdekképviseleti szervként is funkcionálva.

A Civil háló pedig a területen jelenlevő civil szervezetek közötti kapcsolatrendszer, információs hálózat, a szervezetek bevonása a tevékenységekbe, amely elengedhetetlen feltétele a Program sikeres működésének. (MNP II.: 32-33.) Tehát egy cél, amelynek értelmében kívánatos a negyedben jelen levő civil szervezetek és civilek közötti együttműködés.

Bár a tanácsi közösség létrehozása és a civil hálózat fejlesztése egyik kiemelt célja a Programnak, kevés fellelhető adat és elképzelés található róla. Elsődlegesen csak nagyvonalú, hosszútávra tekintető elvek és víziók olvashatóak ki a programfüzetekből, de a megvalósítási stratégia, valamint annak indoklása, hogy ez miért és miképpen szükséges, sajnálatos módon igen szűkszavúan van megfogalmazva vagy teljesen hiányzik.

Több-kevesebb siker ennek ellenére már az MNP I. idejében is felmutatható, de csak a Civil hálózat kialakításával kapcsolatban: elindultak kezdeményezések civil szervezetek részéről, azonban mindezek kimerültek az együttműködési szándék megnyilvánulásában, de más, ténylegesen valóra vált összefogás nem alakult ki. Különleges továbbá az, hogy már az MNP I. is sarkalatos programpontként határozta meg a Szomszédügyi Tanács létrehozását, megvalósítása mégis a program második ütemébe esett, amire a későbbiekben még visszatérek.

2.4. Civil szervezetek

A következő pontokban megkísérlem a civil szervezetekkel foglalkozó egyes szakirodalmak rövid áttekintését, mindvégig szem előtt tartva a kutatásom témájául választott civil szervezetek együttműködését.

2.4.1. Fogalom

A civil szervezetekkel foglalkozó szakirodalom igen tág, napjainkra fontos kutatási témává avanszált, bár magyarországi viszonylatban kevésbé körüljárt téma. Adekvát, mindenki számára azonos tartalmat jelentő és univerzálisan elfogadott fogalom nem létezik, hiszen több szempont szerinti elemzés képzelhető el, mikor melyikre helyezve hangsúlyt. Nem is beszélve arról, hogy a harmadik szektorként emlegetett civil szervezetek köre, alapvetően meglehetősen heterogén (Sebestyén, 2005: 53.; Kuti, 1998: 87-88.). Csupán bizonyos markáns, több definícióban megjelenő ismérvek emelhetőek ki.

A civil szervezeteket, bár a harmadik szektorba soroljuk, a szektor tágabb fogalommal írható le Sebestyén szerint (Sebestyén, 2005: 53.). Továbbá Nárai írásában felhívta rá a figyelmet, hogy a *civil* szervezeteket általában a *non-profit* szervezetekkel azonosítják, és egymás szinonimájaként funkcionálnak (Nárai, 2004: 617.), de nevezhetjük őket *önkéntes*, *filantróp*, esetleg *civil társadalombeli* szervezetnek is, amelyek már nem feltétlenül felelnek meg a non-profit kategóriának (Csehi, 2007: 16.). Az elnevezés körüli kételyek (Kuti, 1998: 8-9.) és a magyar társadalom távolságtartóan érdeklő figyelme ellenére megvonhatóak bizonyos jellemzők, melyek egy, a Baltimore-i John Hopkins Egyetem gondozásában elvégzett nemzetközi kutatás alapján a következők (Bódi-Jung-Lakrovits, 2003: 25.):

- 1) intézményesültség (jogi személlyé válás fokozata),
- 2) kormányzattól való függetlenség (nem állami szervezet),
- 3) gazdálkodás eredményének felosztásának tilalma (profitosztás tilalma),
- 4) önszerveződésen és öntevékenységen alapuló szervezet,
- 5) közvetlen politikai hatalom megszerzését és gyakorlását célul nem kitűző,
- 6) közérdekű vagy közhasznú cél¹⁰, feladat.

Míndezekből az első három pontban említett jelenti a nonprofit szervezet szűk értelmezését, kiegészítve a többi hárommal, pedig a tág definíciót kaphatjuk meg (Kuti-Marschall, 1991: 65-66.).

A társadalom szemszögéből vizsgálva, négy olyan ismérv különíthető el, amelyeknek teljesülése esetén a szervezet megfelel a társadalom által elvárt civil szervezetnek (Sebestyén, 2005: 57.):

- 1) *Aktivitás*: saját tagjainak és támogatóinak tevőleges részvétele,
- 2) *Mozgósító képesség*: társadalom, közösség tagjainak bevonása a felvállalt célok eléréséért,
- 3) *Függetlenség*: tágabb környezettől, államtól és piaci szférától,
- 4) *Közhasznúság*: milyen közcélokat tűznek ki, milyen mértékben valósítanak meg közfeladatokat és ezt a társadalom milyen mértékben ítéli hasznosnak.

¹⁰ Közérdekű szervezet, amely a társadalom egészét szolgálja, míg a közhasznú szervezet, az általa nyújtott szolgáltatásokat igénybevevők körére korlátozódik (Csepeli, 2003: 28-29.).

Mint látható, a különféle nézőpontok más és más elemeket, ismérveket rendelnek a civil szervezetekhez, mégis, mindebből legfőképpen kiemelésre kerül a közjó előmozdítása - szükséges, ámde nem elégséges kritérium-, mely a legtöbb definícióban hangsúlyosan szerepel (pl. Csehi, 2007; Bódi-Jung-Larkovits: 2003; Csepeli, 2003; Nárai, 2004).

2.4.2. Formái

A civil szervezetek formáit elsősorban a jog eszközeivel lehet a legérthetőbben meghatározni. Közhasznú jogállású lehet a társadalmi szervezet, alapítvány, közhasznú társaság, egyesület/köztestület, sportági szakszövetség (Bódi-Jung-Larkovits, 2003: 68.). A hatályos Polgári Törvénykönyv igen szűkszavúan szabályozza e formációkat, legmarkánsabb különbségtétel az egyesület és alapítvány és a közhasznú társaság (melynek létrehozására már nincs lehetőség¹¹) között történik¹².

2.4.2.1. Alapítvány

A Ptk. 74/A. § értelmében „*az alapítvány mint jogi személy az alapító által rendelkezésre bocsátott vagyon felhasználásával tartós, közérdekű célra létesíthető, és vállalkozási tevékenységet csak annyiban végezhet, amennyiben az az alapítvány nonprofit tevékenységét előmozdítja.*” (Csehi, 2007: 34.).

Az alapítványt alapító alapítja, kuratórium irányítja, így elválik egymástól az alapítvány és alapító. A megalapításhoz rendelt vagyon a kuratórium által kezelt és az alapítványi cél megvalósulására fordítandó. (Csehi, 2007: 35.) Ez alapján látható, hogy az alapítvány elsősorban a vagyon és annak felhasználását szabályozza és ezt teszi központi elemévé.

2.4.2.2. Egyesület

„*[Az egyesület] ...önkéntesen alapított, önkormányzattal rendelkező szervezet, amelyet az alapszabályban meghatározott célra hoznak létre a tagok, az egyesület tagok által meghatározott céljainak elérésére, megvalósítására szervezi tagjai tevékenységét.*” (Csehi, 2007: 40.).

¹¹ Bővebben lásd: Csehi, 2007: 41-42.

¹² Köszönhetően annak, hogy a társadalmi szervezetre, köztestületre, sportági szakszövetségre az egyesület szabályai az irányadóak (Ptk. 64. §; 65. § 6. bekezdés és 66. § 4. bekezdés).

Mindebből látható, az együttműködés szempontjából már a formai lehetőségeknél milyen különbségek léteznek. Míg az alapítvány és alapítója elválik egymástól és a vagyon quasi önálló életet él, addig az egyesület és tagjai - netán alapító tagjai is - tevékenyen részt vesznek a cél megvalósulásában. Mivel az egyesület fogalma már alapvetően jelzi, hogy több személy összefogásának feltétele a létrejötte, ezért úgy vélem, az egyesület elsősorban az együttműködésen alapul. Mindez fontos, hiszen egyik kulcsfontosságú kérdés lehet, hogy a civil szervezetek működési elve mennyire harmonizál az egyik civil szervezetek közötti lehetséges kapcsolatformával, az együttműködéssel.

2.4.2.3. Funkcionális besorolás

Természetesen a civil szervezetek formáit nem csak jogi, hanem funkcionálisan is megkülönböztethetjük (Sebestyén, 2007: 54-56.):

- 1) *Önkiszolgáló szervezet*: önmaguk teremtik elő forrásaikat és saját szükségleteiket elégítik ki.
- 2) *Csoportkiszolgáló szervezet*: tagjaik, környezetük és a társadalom hasonló helyzetben levő csoportjainak igényeit elégítik ki és képviselik érdekeiket.
- 3) *Köz-kiszolgáló szervezet*: általános, állam vagy önkormányzat feladatkörébe tartozó társadalmi problémákkal foglalkoznak.
- 4) *Céltámogató szervezet*: egy intézmény vagy cél támogatására létrejött szervezet.
- 5) *Többcélú szervezet*: anyagi ösztönzéssel társadalom tagjait, csoportjait, szervezeteit bírja rá tevékenységre a cél érdekében.
- 6) *Köz-kiszolgáló-adományozó*: szolgáltatás mellett adományt gyűjt és oszt.
- 7) *Üzleti szervezet*: melyre igaz a profitosztás tilalma, de termelési, piaci szolgáltatást vagy pénzügyi tevékenységet végez.

2.4.3. Társadalomlélektan

A jelentőség kérdéskörét boncolgatva tisztán látható, hogy bár a magyar társadalom – ahogy azt két interjú-alanyom, Molnár és Virág is elmondta – többnyire bizalmatlanul és hitetlenkedve szemléli a civil szervezetek működését, számos olyan manifeszt és látens hatásuk van, amik kedvezően érintik a civil társadalom egészét.

Mivel a társadalmi-kulturális¹³ lét fontos elemei, legtöbbjük méltán nevezhető a társadalom intézményének. A szervezetek keretet nyújtanak az önszerveződésre, hogy közös érdekek és értékek mentén meghatározott célokat érjenek el és hasonló problémákat kezeljenek. Mindez a tagság a személynek nyilvánosságot, cselekvési lehetőséget, autonómiát, pozitív hatások¹⁴ sorát adja, és mint szocializációs ágens megteremti a demokrácia iránt elkötelezett, polgári tudatot (Nárai, 2004: 616-617.).

Az önkéntes és ellenszolgáltatás nélkül végzett munkának, az állampolgári öntevékenységnek mindig is szerepe volt és lesz az egyén és a társadalom életében, hiszen a piac és az állami szféra nem lehetnek képesek önállóan kielégíteni a társadalom szükségleteit. A civil szerveződések a demokrácia alapkövének tekintik, mivel megtestesítik a hivatalos intézmények alternatíváját, ellensúlyt és kiegészítést kínálva (Nárai, 2004: 620-629). Az egyén objektív és szubjektív jólétét pozitív irányba befolyásolja, hogy egy közösség tagja lehet, amelynek segítségével kielégítheti saját és társai közös szükségleteit. (Kuti, 1998: 105.)

Mindez különösen fontos a közösség fejlődése szempontjából, hiszen az intézményi keretek között végzett altruista cselekedetek hatványozottabban erősítik meg az egyén és közösség, majd a társadalom kapcsolatát, kialakítva az önkéntes együttműködés közösségi tudatát, ezáltal pedig a bizalmat (Kuti, 1998: 107.). A bizalom függ mind a közélet minőségétől és a társadalmi intézmények teljesítményétől. Ennek értelmében minél aktívabbak a civilek, minél erősebbek és szerteágazóbbak a társadalmi hálózataik, annál valószínűbb a sikeres együttműködés és a bizalom kialakulása (Putnam, 2002: 207-208.).

Létük mindenféleképpen előremutató, hiszen nem csak a bizalmat, hanem a társadalmi problémák iránti érzékenységet, az egymás iránti toleranciát is növelik, amire már Durkheim is felhívta a figyelmet: *„érdekek, eszmék és érzelmek által összefűzött közösségek képesek arra, hogy erkölcsi hatalmat gyakoroljanak az őket alkotó egyének felett”* (Durkheim, 1962: 245-246, ill. idézi Nárai, 2004: 625.). Továbbá védelmezik, támogatják és erősítik a társadalmi pluralizmust (idézi Kuti, 1998: 91.).

¹³ Kuti szerint akár gazdasági is (Kuti, 1998: 97-100.)

¹⁴ Ez alatt értendő elsősorban a közösségi összetartozás érzése, az érdekérvényesítő képesség, demokratikus folyamatokban való részvétel, öntudat felébresztése a közjóért, információ-csere és még számos egyéb, itt nem említett hatás (Nárai, 2004.)

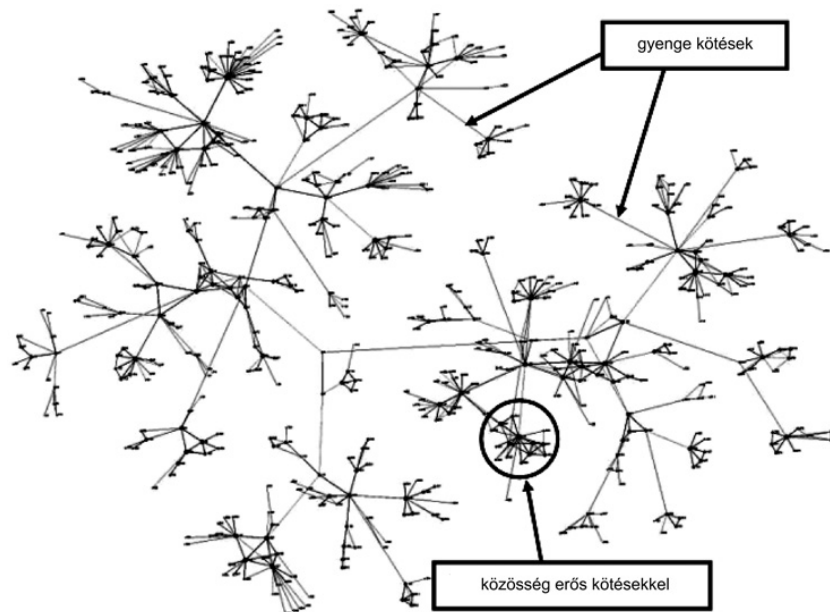
2.4.4. Társadalmi tőke

Kihagyhatatlan fogalom ennél pontnál a társadalmi tőke felhalmozása a civil szervezetek által. A társadalmi tőke Narayan megfogalmazásában: „... azon szabályok, normák, kötelezettségek, kölcsönösségek és bizalom készlete, amelyek társadalmi viszonyokba/struktúrákba és a társadalom intézményrendszerébe ágyazódva lehetővé teszik a társadalom tagjai számára egyéni és közösségi céljaik elérését” (idézi Orbán-Szántó, 2005: 58.). Létrejötté folyamatos intézményesítési rítusok eredménye, kollektív beruházások terméke. A társadalmi tőke nagysága kapcsolatok hálójának kiterjedésétől függ, amit mozgósítani lehet, hiszen a mások által birtokolt tőkék így elérhetővé válnak. (Bourdieu, 1997: 140-141.) Viszonyokban ölt testet, mely kevésbé ragadható meg, de a csoporthoz való tartozás viszonya elősegíti a megbízhatóság és szolidaritás létrejöttét, az információáramlást és csoportnorma kialakulását (Coleman, 1994: 120.).

Mindemellett multiplikatív hatású, tehát nem csupán újabb társadalmi tőkét, szimbolikus javakat eredményez, hanem anyagi hasznot is hoz (Bourdieu, 1997: 140.). Coleman tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy létezik egyszerű, azaz *simplex* és többszörös, azaz *multiplex* kapcsolat a szereplők között. Az utóbbi esetben a szereplők több kontextusban állnak kapcsolatban, több területen kapcsolódnak össze, míg az első esetben csak egy közös témáról beszélhetünk. Ez azért fontos, mert minél több helyen kapcsolódnak a szereplők, annál sűrűbb a hálózat és a viszonyok más szituációkban is könnyen felhasználhatóvá válnak, valamint átválthatóak lesznek más tőkeformába. (Coleman, 1994: 120.).

Itt jegyezném meg, hogy ez egy fontos érv mellett, hogy a civil szervezetek közötti együttműködés miért lehetne hatékony és kedvező a szereplőknek. Ahogy Putnam is rámutat arra, hogy a társadalmi tőke a bizalmon és átláthatóságon alapuló közjószág, mely segíti a kollektív cselekvési problémák megoldását, valamint a személyeket kooperációra és a közös célok elérésére sarkallja. Nem kell azonban azt feltételeznünk, hogy ez csak a zárt kapcsolatokat jellemezheti, mert léteznek áthidaló kapcsolatok is, amelyek inkább nem az azonos, hanem pontosan a különböző társadalmi csoportok és rétegek közötti kapcsolatteremtést és integrációt segítik elő. (Orbán-Szántó, 2005: 58-60.). A gyenge kötések a társadalom fragmentált részei között teremtenek kapcsolatokat és minél több ilyen gyenge kötéssel kapcsolódik adott csoport, annál inkább képes lesz összehangolt célirányult cselekvésre (Granovetter, 2006: 41.). Mindezt Fukuyama is

megerősíti, miszerint a társadalmi tőke egyik legfontosabb funkciója a kohézió megteremtése és a civil társadalom kiterjesztése (idézi Orbán-Szántó, 2005: 61.).

2. ábra Gyenge és erős kötéseik – hálózati kapcsolatok

Forrás: Kertész J. (2006): Súlyozott átlagok: a tőzsdétől a mobiltelefonjáig. MTA, Magyar Tudomány 2006. 11.sz.

Így belátható, hogy a civil szervezetek között létrejövő bármiféle kapcsolat vagy kapcsolatrendszer inkább a szervezetek előnyét mintsem hátrányát szolgálná. Ráadásul, a megfelelő intézményrendszer kialakulása, alkalmazkodó- és tanulási képessége, a folytonos információ-csere a területen élők társadalmi tőkájének bővítésével is jár (Futó, 2003: 5.). Tehát a civil szervezet akár önmagában vagy kapcsolódva más szervezetekkel, képes a társadalmi tőkét gyarapítani.

2.4.5. Társadalompolitika

Ahogy már a fentiekben is említésre került, a civil szervezetek az állami hatalom alternatívájaként funkcionálnak, hiszen tevékenységük már nem csak a politikai lobbizásban merül ki. A szervezetek Kuti szerint négy társadalompolitikai befolyással élhetnek (Kuti, 1998: 92-97.):

- 1) *Kikényszerítés stratégiája*: gyors reakció – még az állami válasz előtt és akár forráshiány esetén is - a társadalmi problémákra, így rábírva az államot, hogy támogassa szervezetüket.

- 2) *Kezdeményező jellegű nyílt érdekérvényesítés:* Általában a közvetlen cselekvési szinten létrejövő csoportokat eredményez.
- 3) *Védekező jellegű nyílt érdekérvényesítés:* valamilyen kormányzati vagy önkormányzati rendelkezés elleni tiltakozás. Némely szervezet tipikusan erre specializálódott, de általában felvonulásokban, demonstrációkban ölt testet.
- 4) *Beépülés stratégiája:* politikai körökben való szerepvállalás, amely előmozdíthatja a szervezet ügyét, célját. Azonban fontos megemlíteni, hogy számos veszéllyel járhat. Egyrészt a civil szakma és szabályozás sem nézi jó szemmel, másrészt fennállhat az értéktorzulás veszélye és komoly konfliktusok szülehetnek a civil szervezetek között.

A fentiekben röviden ismertetett négy módszer nem zárja ki egymást, a szervezetek egyszerre akár több stratégiát is alkalmazhatnak (Kuti, 1998: 98.). Társadalmpolitikai szerepvállalásuk közvetetten kihat a társadalom egészére, ami aláhúzza létjogosultságukat.

Az együttműködés szempontjából vizsgálva a kérdést elmondható, hogy minden szervezet egyedi stratégiát alkalmaz, amelyek összehangolás esetén és egymást kiegészítve, valószínűsíthetően nagy nyomást képesek gyakorolni a politikai szférára.

2.4.6. Horizontális együttműködés

A civil szervezetek társadalmi nézőpontból való vizsgálata után rátérnék a civil szervezetek közötti kooperációra. A téma nem könnyű, hiszen az együttműködés kérdéskörét kutatva igen kevés használható forrással találkoztam. Mindenesetre a civil szervezetekről általában és érdekképviselőikről szóló tanulmányok segítségével igyekszem olyan szempontokat felvázolni, amelyek a Magdolna-negyeddal kapcsolatban álló civil szervezetek esetében fontosak lehetnek.

Az együttműködés kérdése szociális városrehabilitáció esetén felmerülhet vertikálisan és horizontálisan is. A vertikális, azaz központi, önkormányzati, valamint különböző irányítási szintek között létrejövő kapcsolatok elemzésétől dolgozatomban eltekintek, hiszen a kutatási témámhoz kevésbé fűződnek szorosan.

A fókusz a civil szervezetek horizontális, azaz azonos szinten szerveződő, azonos jellegű szervezetek közötti együttműködésére helyezem. A lényege, hogy a civil

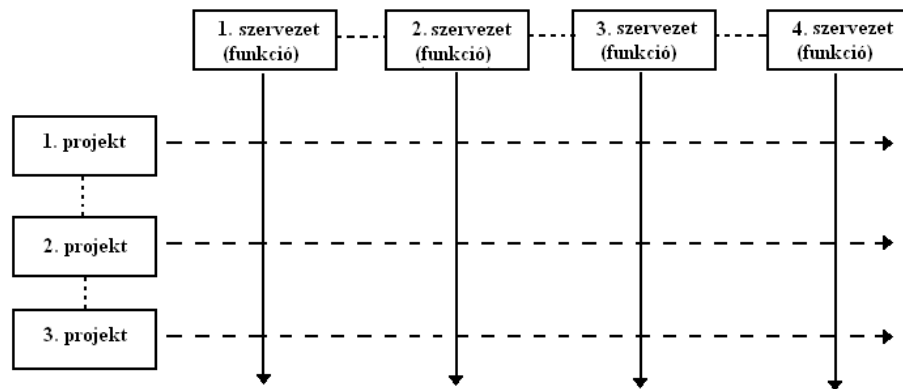
szervezetek által képviselt részterületek, a különböző profilú szervezetek összehangoltan képesek együttműködni. Ez nem csak a formális, hanem informális kooperációra is vonatkozik, azaz a cél nem a szigorú távolságtartás és egymás szakterületének merev tiszteletben tartása, és pusztán formai okokból történő kapcsolattartás, hanem a konzultatív, folyamatos egyeztetés és egymás véleményének, tanácsának figyelembevétele. Kulcsszó lehet az egymásra építés, az interdiszciplináris megközelítésmód (Futó, 2003: 3.).

Az ilyen típusú együttműködésnek gyakorlati hasznai számottevőek, hiszen elkerülhetőek a többletmunkák, megszüntethetőek a felesleges párhuzamok. Hatékonyabb és célirányult munkafolyamat jöhet létre, a folytonos konzultáció eredményeképpen komplex és mélyrehatóbb megoldási stratégiák szülehetnek. Lerövidítheti a munkaidőt, hiszen egyes szervezeteknek adott kérdéskörrel kell foglalkoznia, így lehetővé teszi az alaposabb elmerülést a téma adott területén. (Pataki, 2010: 46-48.). Mindez egybeesik a fentiekben tárgyalt társadalmi tőke mechanizmusával is.

Nem csak magában a munkafolyamatban jelent előrelépést, de a szolgáltatásokat is nyújtó szervezeteknél a kliens számára előnyös, ha a szervezetek együttműködnek. Egyfelől sokkal összehangoltabban tudnak működni, kevésbé valószínű, hogy egymás hatásait kioltanák. (Pataki, 2010: 46.). Másfelől a társadalom részéről is elvárt a minél hatékonyabb működés, nem is beszélve itt a társadalomlélektani szerepről.

Természetesen egy ilyen együttműködés nem csak pozitívumokkal, hanem számos diszfunkcióval is járhat. Elképzelhetőek nézeteltérések, hatalmi érdekek és meglátások, különböző paradigmák körüli törések, hatásköri korlátozások esetleg átlépések. Megtörhet a szervezeti autonómia, akár függőségi helyzet is kialakulhat. Pont ennek a veszélyét misztifikálhatják túl leginkább a szervezetek (Sebestyén, 2005: 74.). Komoly akadályok lehetnek még a közös értelmezés és nyelv hiánya, a szakmai presztízs hierarchiába rendeződése, amely alapvetően a horizontális együttműködés ellen hat. A forráshiány komoly problémaként jelentkezhet, amely túlterheltséggel párosulva a célok ellen hathat. (Pataki, 2010: 49-50.). Ezeknek a lehetséges problémáknak kezelése nem könnyű feladat, de az alulról szerveződése a civil szektornak a hatékonyság növekedésével járhat, ezért fogalmazták meg Bódi, Jung és Larkovits szerzők is szükséges elemként a sikeres civil jövőképhez (Bódi-Jung-Larkovits, 2003: 187.).

Az együttműködés legkönnyebben a projekt fogalmával képzelhető el. A tradicionális munkamegosztást felváltja a flexibilis szervezés, a szervezetek között egy mátrixhálózat jön létre (Csepeli, 2003: 76.). A mátrix x tengelyén találhatóak a saját funkcióval rendelkező szervezetek, amelyeket az y tengelyen elhelyezkedő projektek átmetszenek, így integrálva a szervezetek erőforrásait. Egy gazdasági szervezetben a projektre létrehozott csoport maga a feladat végrehajtásával megszűnik (Csepeli, 2003: 76.), civil szervezeteknél az együttműködés lehet tartós, hiszen a társadalmi problémák kezelése lényegesen több időt vesz igénybe, és az érdekérvényesítés hatásosabb lehet.

3. ábra Projektszervezés (saját szerkesztés)

Amint lehetséges vertikális és horizontális, úgy lehetséges ad hoc és tartós együttműködés is. Az ad hoc, az én értelmezésemben eseti jellegű, bizonyos kérdéskörben, meghatározott cél eléréséig fennálló partneri kapcsolat, míg a tartós, egy hosszabb távra szóló, általánosabb célokat megfogalmazó és azokat több eszközzel elérni kívánó együttműködés. Nyilvánvalóan a két típus nem csak az időtartam kérdésében tér el: más és más stratégiai lépéseket kíván, más célkitűzések és más eszközrendszer is jelenthet (Csepeli, 2003: 57-58.). Ilyen értelemben különbséget nem tehetünk a hatékonyságban, azonban könnyen belátható, hogy egy tartósan fennálló, helyi szintű társadalmi probléma kezelésében a tartós együttműködés hatásosabbnak tűnhet, hiszen egy komplex probléma megoldásához kézenfekvő egy kellőképpen árnyalt és részletes és hosszútávon gondolkozó stratégia kialakítása. A tartós együttműködés általában formalizáltabb, megállapodásokon nyugvó szerveződés. (Pataki, 2010: 50.)

Úgy vélem a fenti szempontok alátámasztani látszanak azt az elképzelésemet, hogy a civil együttműködés inkább előnyökkel jár, bizonyos hátrányok megléte mellett. Nem csak a fentebb felsorolt szempontok és érvek a meghatározóak: az együttműködésből fakadó erő hatása a civil szervezetekben megbújó erőforrásokra, nevezetesen a társadalmi tőkét generáló mechanizmusaira, a társadalmi szolidaritás és kohézió erősítésére és a társadalompolitikai befolyásukra gondolva is belátható, hogy az „*egységben az erő*” elve alapján pozitív hatásuk erőteljesebbé válik.

A szervezetek összekapcsolódása a Magdolna-negyedben, hálózati szinten képzelhető el, adott szervezetek mind területi, mind ágazati szövetséget létrehozva képviselhetnék érdekeiket és integrálhatnák erőforrásaikat a negyed társadalmi problémáinak megoldására. A következőekben az interjúk és más forrásanyagok feldolgozásával arra teszek kísérletet, hogy öt civil szervezet eddigi együttműködését megvizsgáljam és ebből következtetéseket, esetleg javaslatokat fogalmazzak meg.

3. Kutatási eredmények

A Magdolna-negyedben számos civil szervezet működik, de a két feltáró interjú során kevesebb szervezet került hangsúlyozásra, ezért döntöttem úgy, hogy öt szervezetet kiemelve elemzem a Magdolna-negyed Program hatására kialakult lehetséges együttműködést. Egy általános kép felvázolása után, a szervezetek egyéni bemutatására kerül sor, ennek sorrendjénél az ok-okozati viszonyokra helyeztem a fókuszot, hiszen a szervezetek több szálon is kapcsolódnak és hatottak egymásra.

3.1. Civil szervezetek a Magdolna-negyedben

Az öt szervezet több szempont szerint különböző. A három legkiterjedtebb szervezet már a Magdolna-negyed Program előtt is tevékenykedett, többnyire a VIII. kerületen belül, név szerint: Nap Klub Alapítvány, Zöld Fiatalok Egyesülete (ZöFi) és a Kapocs Önszolgáltató Ifjúsági Szolgálat. Csak két szervezet jött létre a Program hatására: Négy Ház Egyesület és Magdolna Negyed Szomszédsági Tanács, amelyből ez utóbbi kifejezetten a tervek között szereplő cél volt.

Nemcsak a létrejöttük, de formáik szerint is tehetünk közöttük különbséget. Alapítványok és egyesületek vannak jelen, de furcsamód egy jogilag nem intézményesült tanács is szerepet vállal. Mindehhez hozzátartozik, hogy míg a jogilag intézményesült szervezetek rendelkeznek saját helyiséggel, addig a jogi keretek nélküli, nem, bár ehhez hozzájárul friss volta is.

Tevékenységi körük kevésbé széles spektrumú, a nagyobb múltú szervezetek legfőképpen a gyermekekre, a fiatalokra összpontosítanak, egyfajta preventív megközelítést alkalmazva, azaz az ifjúságon keresztül a szociálisan hátrányos helyzet megelőzésére törekszenek, de eltérő módszerekkel. Emellett megfigyelhető két nagyobb szervezet, a ZöFi és a Nap Klub részéről, hogy a civil háló létrehozásáért lépéseket tesznek, ezzel bővítve feladatkörüket. Az újonnan, a Program hatására létrejövő két szervezet elsősorban lakossági érdekérvényesítő funkciókat tölt be.

A források kérdése kiemelkedően fontos a civil szervezetek számára. Nem lévén tartós és jelentős civil támogatás, a szervezetek pályázati, illetve közhasznú feladatuk ellátásának keretében, esetleg vállalkozás során juthatnak bevételhez. Ez utóbbi lehetőséggel csupán egy szervezet él. Ahogy egy, a Magdolna-negyedben lezajlott

kutatás is rámutatott, a forráshiány komoly gondokat okoz a szervezeteknek. Ennek következtében kénytelenek létszámcsökkentéssel, tevékenységük költségvetésének drasztikus szűkítésével élni. Mindemellett nem elhanyagolható, hogy a pályázat útján szerzett források elsősorban a Rév8 Zrt-től származnak, ami akár függőségi viszony kialakulására is felhívhatja figyelmünket. Természetesen próbálkoznak uniós, minisztériumi és más pályázati lehetőségekkel is, ám kevés sikerrel. (dr. Balogh, 2009: 5.) Az új szervezetek viszont még kevesebb lehetőséggel rendelkeznek, hiszen kapacitás és kompetencia hiányában nehéz a komoly pályázati kiírásoknak megfelelni, ezért többnyire a tagok befizetéséből vagy eseti hozzájárulásokból tartják fenn magukat.

3.2. Civil szervezetek

3.2.1. Nap Klub Alapítvány

A Nap Klub Alapítvány az egyik leghosszabb múltra visszatekintő szervezet. Alapítása 1992-ben történt meg, célként meghatározva a lakótelepi közösségfejlesztést. Bár az Alapítvány székhelye nem a Magdolna-negyedben található, hanem Józsefváros más részén, de a közösségfejlesztésben elért eredményeknek köszönhetően szerepet vállalhatott a területen. Jogi formáját tekintve alapítvány, két alapítóval, kuratóriummal és felügyelő bizottsággal. Fontos, hogy az elérni kívánt cél érdekében engedélyezett az alapítvány által üzemeltetett vállalkozás, tehát piaci szereplőként is tevékenykedik, ami befolyásolhatja más jellegű szerepeit. (Nap Klub, 2008.)

Tevékenységei széles kört átölelnek, foglalkoznak gyermeki- és ifjúsági prevencióval, közösségi tanácsadással, felnőttképzéssel, pszichoszociális szolgáltatások nyújtásával. Ami a civil szervezetek együttműködését illeti, szorosan összefügg tevékenységi körükkel a partnerség kiépítése, együttműködő kapcsolatok fenntartása, hazai és EU-s pályázatok lebonyolítása és szomszédsági alaptevékenységek végzése és a modell terjesztése. (Nap Klub, 2008.) Ebből és az Alapító Okiratból is leszűrhető, hogy az Alapítvány közhasznú szervezet, amely a Sebestyén-féle funkciókból valamennyit megtestesít (Sebestyén, 2005: 54-56.).

3.2.1.1. Nap Klub a Magdolna-negyedben

A Magdolna-negyed Program célkitűzései között szerepel a Szomszédsági Tanács és Civil háló létrehozása. Ennek terve már a Program I. részében is bekerült a stratégiába (MNP I.: 24-25.) a Program II. részét előkészítő kötetekben pedig már megvalósult

álomként szerepel (MNP II: 32.). Érdekes dolog, hogy 2008-ban a Rév8 Zrt. elkönyvelte létrejött intézménynek, mégis, 2009-ben írtak ki pályázatot a Szomszédsági Tanács létrehozására, amelyet a Nap Klub nyert el, kiemelkedő közösségfejlesztési tapasztalatai miatt, annak ellenére, hogy nem a negyed célterülete a szervezetnek. Ezt a kérdést boncolgatva több interjú-alanyom úgy vélte, hogy nem volt feltétlenül szerencsés „külsős” tagot meghívni, ugyanakkor éles elutasítással nem találkoztam: a Nap Klub eredményeit bizonyos esetekben elismerték és hasznosnak ítélték. Természetes kérdéses, hogy mely más szereplő nyerhette volna meg a pályázatot (a meginterjúvoltak közül egyik sem pályázott), de sajnos a Rév8 Zrt. elzárkózott bármilyen adat kibocsátásától, annak ellenére, hogy a pályázatok nyilvánosak.

A cél egy olyan alulról szerveződő Tanács létrehozása volt, amely a Negyedben élő lakosságot képes összefogni és mozgósítani. Számomra kissé ellentmondásosnak tűnik, hogy egy alulról szerveződő Tanácsot hogyan lehet felülről létrehozni. A Nap Klub projekt vezetőjének elmondása szerint nekik egy kezdeményező-támogató szerepkört kellett betölteniük, megadva a lehetőséget az érdeklődőknek egy fórum kialakítására. Azonban nem csupán ez az ellentmondás merült fel.

A projekt 2009 októberétől 2010 május végéig tartott. Ez összesen 8 hónapot tesz ki. A rövid időtáv hihetetlen nagy feladat elé állította a Nap Klub szervezet tagjait, az interjún többször elhangzott, hogy nagyon kevés volt az idő, erőltetett ütemben kellett végrehajtani a közösségépítési feladatokat. Mindez a cselekvési terven is látszik, amelyben dátum, dátumot követ (Nap Klub, 2009.). Ez a rövidtávúnak is nevezhető közösségfejlesztési koncepció ellentmondásban áll a MNP deklarált céljával, a hosszú távú eredményességgel, a legalább 15 éves tervben való gondolkozással. Hogy mi lehetett az oka a projektszemlélet begyűrűzésének nehezen megállapítható, annyi azonban az interjúkból kiderült, hogy maga az egész program pályázat kiírásainak köszönhetően 2-3 éves ütemekre terveztetett, továbbá az eredményesség felmutatása is lehetséges okok között merült fel. Számos más elképzelhető ok is lehet, leginkább a Rév8 Zrt. és a Józsefvárosi Önkormányzat hozzáállását és egyéb ügyeit emelték ki, azonban dolgozatomban nem célok e szövevényesnek tűnő (jelenleg bírósági eljárások alatt vizsgált) ok-okozati viszony feltárása, habár fontos részért képezhetné egy bővebb kutatásnak.

Visszatérve a Szomszédsági Tanácsot létrehozó cselekvési tervezethez, azt három fő részre oszthatjuk, miszerint volt előkészítő, létrehozó és monitoringoló szakasza a folyamatnak. Az előkészítő részben felmérték a terepet, készítettek lakossági felmérést, megalkották a stratégiát. Ami az együttműködés szempontjából kiemelendő: a létrehozással kapcsolatos civil fórumok megszervezése. Ezeken a fórumokon, a legelején sok helyi civil szervezet és lakos képviseltette magát, de a Nap Klub alkalmazottain kívül a Rév8 Zrt. is részt vett a gyűlésen, amely némileg furcsán hat egy alulról szerveződő tanács létrehozásánál, amikor is pontosan az önkéntes és kényszerű szerepvállalás a cél. A fórumok megszervezése nem volt könnyű feladat, ráadásul a kezdeti lelkesedés után kevesebb civil szervezet vett részt az üléseken. Nehéz volt tisztázni a fórumok célját is, sokan panaszborzénak tartották, amit a gyűlésekről készült jegyzőkönyvek is tanúsítanak.

A rövid idő ellenére 2010 júniusában – a tervezettnél később -, létrejött a Magdolna Negyed Szomszédsági Tanács. Vezetője már a fórumokon is jelezte szándékát, amit a Nap Klub támogatott.

A tapasztalt projektvezető a beszélgetésünk alkalmával aláhúzta az időhiány miatti nem kielégítő eredményét a projektnek. Úgy vélte nem volt elég idő a szoros közösség kialakítására: „*talán túl korán engedték el a kezüket*”- mondta (Kuntné Buczkó Barbara, 2011). A Nap Klub, miután a projekt eredményeképpen létrejött a Tanács, gyakorlatilag kivonult a terepről, de hozzátenném, hogy a szervezet oszlopos tagja a mai napig segítségére van a Tanácsnak, amennyiben teheti és felkeresi őt. A projektvezető viszont már nem dolgozik a szervezetnél, ezért kevés ismerete van az utólagos eseményekről. Véleménye szerint nagyon ígéretesnek indult a Tanács, de talán erősebb alapot kellett volna kiépíteni számukra.

2010-ben, a sikeres projekt után, a Nap Klub megfogalmazott egy Civil stratégiát, amely a józsefvárosi civil szervezetek hozzájárulását és összefogását tűzte ki célul egy sajátos józsefvárosi arculat kialakításáért. Tehát itt már nem csupán a Magdolna-negyed és szűkebb környezete, hanem Józsefváros egész területéről van szó. A stratégia 10 évet ölel át, közvetlen céljaként kezelve az érdekérvényesítő képesség növelését, a harmonikus együttműködést és összefogást, a partnerségi viszonyok kialakítását az önkormányzattal és piaci szférával. A stratégia kidolgozására a Zöld Fiatalok

Egyesületének a „*Civil stratégiák a Magdolna-negyedben*” kutatása után került sor, valószínűsíthetően sok szempontot figyelembe véve.

A stratégia megvalósult elemeiről azonban nem sokat hallani, a Négy Ház Egyesület vezetője szerint voltak ennek keretében szerveződő találkozók, azonban a későbbiekben ő érdeklődés hiányában nem vett részt. Másoktól érdemi információt ez ügyben nem kaptam. Csupán néhány közös együttműködés, az önkormányzattal szembeni ellenállás lelhető fel, amely elsősorban a Négy Ház Egyesület ügyeihez tartozik, ám vezetőjének elmondása alapján igen erőtlen és hatalmi nyomás által gátolt próbálkozásokról van szó.

3.2.1.2. Összegzés

Összegezve úgy vélem, a Nap Klub a Magdolna-negyed Program keretében zajló projekt kapcsán igyekezett a több éves folyamatokat besűríteni egy rövid időtartamba, ami bár papíron eredményesen zárult, a valós eredmények alapján még segítségre szoruló „csecsemő-szervezetet” hívott életre (ami később kerül bemutatásra). De nem foszthatóak meg attól az érdemtől, hogy kezdeményezték a civil összefogást, hogy meglátták a lehetőséget az együttműködésben és az interjúk szerint készségesen állnak más szervezetek segítségére. Ellenben úgy tűnik, a szervezet nem elég erős vagy nincs elegendő erőforrása ahhoz, hogy mindezt végrehajtsa, bár az együttműködési potenciál bennük van. Valószínűsíthetően más, – talán – sürgetőbb ügyeivel oly mértékben leterhelt, hogy gyakorlati, egymásra épülő lépéseket még nem tett a civil stratégia megvalósításáért, amely így egy tökéletesen kidolgozott, ám könyvespolcon heverő elképzelés jelenleg.

3.2.2. Magdolna Negyed Szomszédsági Tanács (MaNeSzoTa)

A Magdolna Negyed Szomszédsági Tanács a Magdolna-negyed Program keretében, a Nap Klub támogatásával jött létre 2010 júniusában, tehát jelenleg még nincs egy éves. A szervezet jogi formájának meghatározása nehézkes, hiszen nem bejegyzett, de működő tanácsról beszélünk. Pusztán anyagi és adminisztrációs megfontolásokból - a Nap Klub javaslatára – nem éltek a jog adta lehetőséggel. A Tanácsról információt a legaktívabb, koordináló funkciókat is betöltő tagjával készített interjú során és a hivatalos honlapjáról szereztem.

A Tanács egy alulról szerveződő, helyi lakosokból álló közösség, amely kezdeményez, alkot és véleményez, független és nyitott, a hivatalos oldal szerint. Mint már korábban

említettem kétségeimet az alulról szerveződésről, röviden hozzátennem, hogy a folyamat beindítása után a Tanács valóban igyekszik alulról szerveződni, oly értelemben, hogy az bárki előtt nyitott és igényt tart a civil önkéntességre. A felsorolt szempontok alapján beleillik a civil szervezet kategóriájába, az intézményesültség kritériumának kivételével. Funkciót tekintve nem öleli át a teljes palettát, hanem inkább az ön- és csoportkiszolgálásra, céltámogatásra törekszik, mivel célja a lakóközösség (így a saját tagoknak is) érdekeinek képviselete és céljuk a lakókörnyezetük élhetőbbé tétele, számos társadalmi probléma kezelésével. Hangsúlyozottan szerepel programpontjaik között a hajléktalankérdés kezelése, a közbiztonság javítása.

3.2.2.1. MaNeSzoTa a Magdolna-negyedben

Létrejöttkor körülbelül tizenegynéhány személy vett részt a tanácsokon, ám az idő múlásával, a nehézkes erőfeszítéssel már 2010 őszére az aktívnak hitt tagok eltűntek, csupán papíron vannak „jelen”. A tanács ügyeit tulajdonképpen a „hátán viszi” Frank Sándor, akinek motivációja még korábbi közösség-szervezési tapasztalataiból valamint a Magdolna-negyed tarthatatlan helyzetéből fakad. Véleménye szerint nem elegendő a külső környezet megváltoztatása (gondolok itt a házfelújításokra, Mátyás tér felújítására), hanem egy erős közösség kialakítására lenne szükség. Fontos szempont, hogy e „tisztiséget” önként vállalta el.

Beszélgetésünk alkalmával sok tervet, víziót ismerttettem velem interjú-alanyom, azonban kapacitás-hiányában rendkívül kevés dolog valósult meg. Elmondása szerint sokat léptek előre, de még mindig nem eleget. Az elvek és a munkastruktúra szerint munkacsoportokban oldanák meg az egyes projektek végrehajtását, ám ebből még semmi sem valósult meg. Csupán az átmenő forgalom mérése történt meg – a vezető családjának segítségével -, abból a célból, hogy elérjék a forgalomkorlátozást bizonyos utcákban.

A vezető egy nagyon energikus, komoly közösség-szervezési tapasztalattal rendelkező helyi lakos, aki pozitívan nyilatkozott a legtöbb vele kapcsolatban álló civil szervezetről. Legszorosabb kapcsolatban a Nap Klubbal és a ZöFi-vel áll, akik segítik munkáját, tanácsokat adnak és szívesen állnak rendelkezésére. Hozzátette azonban, hogy bár sok mindenben lehet számítani a Nap Klubra, a „megbízatusuk befejeztével” prioritási sorrendjükben a Magdolna-negyed és a MaNeSzoTa háttérbe került. Említette még a NOE, azaz a Nagycsaládosok Országos Egyesületét, akik segítőkészek, ámde zárt

csoportot alkotnak, így „*nincs nekik abban gyakorlatuk, hogy a NOE határain túlra lássanak és vállaljanak fel közügyeket*”(Frank, 2011.). Ennek ellenére a lehetségesnek látja a közös együttműködést, elmondása szerint elindultak egy közös nevező irányába. Véleményem szerint aggályként merülhet fel a NOE zártsága és mélyen elkötelezett volta konzervatív eszmék irányába, miszerint egy katolikus, nagycsaládosok érdekeit védő szervezet, tartós és dinamikus bekapcsolódása elképzelhető módon elviheti a MaNeSzoTa-t egy olyan irányba, amely a helyi közösség általános érdekeit kevésbé, de a szűk, ám tevőleges, aktív kör érdekeit erőteljesebben képviselheti, amely ellentétben áll a Tanács létrehozásakor megfogalmazott elvekkel. Ezek az elvek pontosan arra mutatnak rá, hogy a helyi lakosságot és ne partikuláris érdekeket képviseljenek.

A kapcsolati lehetőség minden civil szervezet és aktívabb civil számára adott, hiszen rendszeresen kiküldésre kerül a Nap Klub segítségével kiadott Magdolna Szomszédtság nevezetű helyi lap a lakosoknak, valamint e-mail formájában hírlevél az illetékeseknek, azonban nagy sajnálatára sokan nem jeleznek vissza és nem kapcsolódnak be a folyamatokba. Ilyen a Kapocs Alapítvány is, akit ismer, tudja, hogy a kerületben és a negyedben tevékenykedik, azonban semmilyen reakciót nem tapasztalt tőlük. A Négy Ház Egyesülettel sincs kapcsolata, ugyanakkor a kezdetek kezdetén létrejövő szervezet betölthette volna a Tanács szerepét, ahogyan a Rév8 Zrt. elképzeléseiben is szerepelt, azonban komoly nézeteltérések miatt ez az elképzelés nem valósult meg. Mivel a Négy Ház Egyesület nagyon egyoldalú és egy problémára koncentrálnak szervezet és bár van benne muníció, mégis egy ember munkáján nyugszik, nem igazán érdekelt kapcsolatba lépni vele. Mindemellett kölcsönös nézeteltérések is felszínre kerültek elsősorban magánszemélyek kapcsán, akik munkájuk, hivatásuk vagy érdeklődésük miatt szorosan összeköthetőek a Magdolna-negyeddal, ám véleménye szerint nem tesznek semmi érdemlegeset érte, nem kapcsolódnak be segítő szándékkal egy szervezethez sem, hanem mint kerületi, ámde kívülállóként viselkedők fogalmazzák meg véleményüket.

Természetesen nem csak a MaNeSzoTa oldaláról fogalmazódtak meg kritikus hangvételű vélemények, hanem a többi oldalról is. A legtöbb szervezet ismeri, de nagy jelentőséget nem tulajdonít a szervezetnek, másrésztől profiljuk, a helyi lakosság képviselete és a kezdeményező szerepkör a Nap Klub és a ZöFi kivételével kevésbé egyeztethető össze a Négy Ház és a Kapocs által folytatott tevékenységgel. De nem csak magával a szervezettel, hanem a vezető személyiségével kapcsolatban is kételyek merültek fel, ez elsősorban a magánszemélyek részéről megfogalmazott problémák

voltak. Úgy gondolom itt nem csak az alkalmasság kérdése, hanem sokkal inkább személyes nézeteltérések, beállítódásbeli különbségek is okot adhattak ilyen vélemények megfogalmazására.

Az együttműködés témáját érintve üdvözölnének találja, ha van erre igény, hiszen így átadhatnak egymásnak mintákat és könnyebben elérhetnek célokat, de álláspontja szerint Magyarországon a civil szervezetek nem örülnek új „jövevényeknek”, hiszen tortaként kezelik a helyzetet, azaz úgy vélik, minél többen vannak, annál kedvezőtlenebb az erőforrások elosztása. Ez a vélekedés más interjúk során is gyakran előjött, mint gátja az együttműködésnek és más civil szervezetek segítségének. Hangot adott abbéli vélekedésének is, hogy pontosan az erőforrásokért folyó küzdelem hív létre olyan szervezeteket, akik nem a közösség, hanem a tagok érdekeit képviselik – önkiszolgálók -, így a közösség nem érzi magáénak, ennek köszönhetően pedig a szervezet látszat-tevékenységek mögé bújva képes tagjai érdekeit kiszolgálni és izoláltan működni, sajátos kis világban. Ezek igen súlyos szavak, személy szerint úgy vélem nem csupán ez játszhat szerepet az együttműködés elutasításában. Figyelemmel kell lennünk a szervezetek profiljára, működési elvére, társadalmi beágyazottságára és az elérni kívánt célokra is. Ennek ellenére valóban jogosnak tűnhet a MaNeSzoTa vezetőjének véleménye: a jelenség, amit körülvázolt nem pusztán önérdékből fakadhat, beszélhetünk szakértelem hiányáról és az ellenőrzés félelmétől, szakmabeli összeütközésekről valamint az elégtelenül működő kooperációs példák hatásáról is.

3.2.2.2. Összegzés

Maga a MaNeSzoTa véleményem szerint egy „csecsemő-szervezet”, olyan értelemben, hogy bár papíron, a Rév8 Zrt és a Nap Klub elképzelései szerint létrejött közösségről beszélhetünk, funkcióját azonban még nem sikerült betöltenie. Érdekes, hogy nagyon alaposan kidolgozott struktúrával és munkaszervezettel rendelkeznek azt a benyomást keltve, hogy ez egy jól bejáratott szisztéma és működő szervezet. A valóságban azonban ez egy elképzelt váz, amiben pontosan a kitöltő elemek, az aktív civilek hiányoznak.

Amint fentebb is írtam, civilek toborzására több módon is próbálkozott a vezető, ám többnyire sikertelenül, ami véleménye szerint az egész szervezet problémájának gyökere, a legnehezebb feladata. Bár a szervezet fiatal, jogilag nem intézményesített, én mégsem erre helyezném a hangsúlyt. Meglátásom szerint a legnagyobb problémát az előre megkonstruáltság, a mechanisztikus felépítettség adja, amely képtelen

alkalmazkodni a környezeti, a közösség által támasztott elvárásoknak. Hiányzik a tevékeny tagok által kiváltott organikus, folyamatos építkezés, annak ellenére, hogy a szervezet elvei szerint alulról szerveződő lakossági tanács. Ennek hatására kevés a bekapcsolódni kívánt személy és a szervezet a vezető elveinek és céljainak mentén működik, nem adva teret egy szélesebb, tágabb perspektívát kínáló civil személyek együttműködésének. Ráadásul a vezető, bár helyi lakos, sokáig kisebb községben élt, nemrég tért vissza a fővárosba. Ennek köszönhetően kapcsolati hálójá kevésbé kiterjedt, ami a társadalmi tőke szempontjából igen kedvezőtlen. Mindezek a fentebb említett jellemzők nem csak a szervezetben okoznak működési problémákat, hanem a nagyobb lehetőségeket kínáló civil szervezetekkel történő tartós és eredményes együttműködésnek is gátat szabnak.

3.2.3. Négy Ház a Magdolna-negyedért Egyesület

Az Egyesület létrejötte szorosan köthető a Magdolna-negyed Program keretében lezajlott lakosság bevonásával történő lakásfelújításokhoz, ám előzményei korábbi időkre nyúlnak vissza. A ház, ahonnan kiindult a kezdeményezés teljes mértékben önkormányzati tulajdonban áll. A pályázat elnyeréséhez a ház összes lakójának beleegyezése és támogatása volt szükséges, azonban amint már utaltam rá, az ilyen bérházak nagyon sokszínű személyiségeket, sajátos élethelyzetű egyéneket rejtenek, megspékelve szociális problémákkal. Mégis, az egyesület vezetőjének segítségével lassan, sok nehéz helyzetet átvészelve kialakult egy kis közösség, amely belevághatott a Programban kiírt bérházfelújításba. Mindehhez szükség volt egy olyan célracionális személyre, aki következetesen mindent megtett a siker érdekében. Nem csupán a fizikai állapotok javítását tűzte ki célul, hanem a bérlakásrendszert átgondolva újszerű és használhatóbb struktúra kialakítását akarta keresztülvinni.

Kezdetekben a négy ház – amelyekben sikeresen elindult a program - bérlői közösségek voltak, egymástól izoláltan működve, de mégis sikeresen összefogták, munkára bírták a lakókat, ha kellett, konfliktusokat oldottak meg. A sorozatos, felújítással kapcsolatos problémák és a külön-külön gyenge érdekérvényesítő-képességük miatt a következő lépcsőfok volt a Négy Ház a Magdolna-negyedért Egyesület megalapítása 2007-ben, amit röviden Négy Háznak emlegetnek. Az elnök elmondása szerint ez ballépésnek bizonyult, hiszen ettől kezdve a Rév8 Zrt. és a Négy Ház közötti harmonikusnak

nevezhető viszony eltolódott egy konfliktusokkal és személyes nézeteltérésekkel terhelt viszonyba.

Az Egyesület teljes mértékben megfelel a civil szervezeti kritériumoknak, funkciója hasonló a MaNeSzoTa-hoz, azaz ön- és csoportkiszolgáló, valamint céltámogató, viszont a csoport itt egy szűkebb egységet jelent, nevezetesen a négy lakóház lakóit, szemben a MaNeSzoTa-val, ahol az egész Magdolna-negyedet kívánják képviselni. Pontosán a kis létszámú csoport nagyon jól behatárolható céljai és a vezető karakán, nem megalkuvó személyisége miatt lehet ilyen sok helyről hallani a szervezetről. Ugyanakkor sokak a vezetővel azonosítják a szervezetet, többen úgy vélik, ez egy „egyszemélyes társulat” ezért nehéz kompromisszumot kötni és együttműködni. Említették, hogy a vezető személyisége nagyon megosztja az aktív civilek, a lakosság és az állami hatalmat képviselők körét, emiatt is rizikós a társulás, az összekapcsolódás, az elköteleződés a szervezet és céljai irányába.

3.2.3.1. Négy Ház Egyesület a Magdolna-negyedben

Budaházy Gusztáv, az egyesület vezetője szerint a Programban megfogalmazott civil együttműködés, a civil szervezetek támogatása hangzatos kijelentések, ám valójában nem segítségként, hanem ellenfélként tekintenek a civil szerveződésekre a Program koordinátorai. A szervezet egészen különleges módon komoly nyomást gyakorol mind az önkormányzatra, mind a Rév8 Zrt-re, minden lehetséges fórumon hangot adva sérelmeiknek. Mindezen dolgok jól nyomonkövethetőek a közgyűlési meghallgatások, a Nap Klub által szervezett gyűlések jegyzőkönyvein, a különböző internetes fórumokon és a többi interjú-alany elmondása alapján.

A Nap Klub által szervezett gyűléseken az elején részt vett, amik legtöbb esetben panaszbörzéként üzemeltek, maximum terveket, víziókat szöttek, aminek van létjogosultsági alapja, de nem látott komolyabb erőfeszítést ezek megvalósításáért. A MaNeSzoTa-t is a Program terveibe beleillő kis önkormányzatnak tartja, amelynek komoly elképzelései vannak a célokról, azonban más véleményt nem igen kíván figyelembe venni.

Az együttműködési nehézségeket önkritikusan szemlélte. Bár próbálkozott kapcsolatok kiépítésével, azok rendre meghiúsultak, a Négy Ház dolgai senkit sem érdekeltek. A Nap Klubbal és a Zöfivel alakult ki olyan viszony, hogy az önkormányzattal szemben

kiálltak, képviselték magukat a Négy Ház mellett, azonban ezzel nem volt kellőképpen elégedett, hiszen a szervezetek képviselői progresszív nyomásgyakorlásra képtelenek voltak, elsősorban a bizonytalan és kiszolgáltatott civil szférai helyzetük miatt.

Bár a Négy Ház Egyesület oszlopos, már-már egyedüli érdekképviselői tagja sem kereste okvetlenül a potenciálisan kiépíthető kapcsolatokat, más problémákat is megfogalmazott. Mindenekelőtt a civilszféra és a hozzáértő szakmák érdeklődésének valamint az eddigi munkájának elismerésének hiányát nehezen éli meg. Tisztában van azzal, hogy speciális személyisége gátolhatja céljai elérésében, de alkalmas embert vagy jelentkezőt, akinek szívesen átadná a stafétabotot, nem talált. Úgy látja, a szakmaiság, az elvek, nem mindig járnak együtt a megfelelő eredménnyel, hovatovább az elmélet és a gyakorlat elvált egymástól, még eszmeiségükben sem közelednek egymás felé.

3.2.3.2. Összegzés

Az interjú elkészítése előtt ez volt a leginkább misztifikált szervezet, erről lehetett a legtöbbet hallani és olvasni a Magdolna-negyed Program kapcsán. Nyilvánvalóan azért, mert létük szorosan kötődik a Programhoz, rendellenes működésének kiküszöbölésére jöttek létre. Kívülről nagyon erőteljes, partikuláris érdekeket képviselő szervezetnek tűnik, amely sikeresen teszi a dolgát. Mélyebben beleásva a témába magam, feltűnt, hogy a szervezet ereje a vezető személy egyéniségéből és személyiségéből fakad. Mára már szinte senki nincs mögötte, aki az Egyesületben hatásos tevékenységet fejtene ki.

Az Egyesület hanyatlásának ellenére komoly nyomásgyakorló szerepét töltheti be, ha mással nem is, de a közmédia és a különböző fórumok segítségével. Fórumokon, ahol a vezető „kiharcolja” a lehetőséget a véleménynyilvánításra. Ahogy már utaltam rá, valószínűleg ez a nyers erő, a mély elkötelezettség a házak érdekei iránt, a sokszor emlegetett kompromisszum-képtelenség viszont megakadályozza abban, hogy szélesebb bázisra helyezhesse nem csak a négy ház –most már további kettő -, hanem a negyedre érintő kérdéseket is. Ugyanis ez a szervezet csupán gyenge és esetleges kapcsolatokkal rendelkezik, amelyek ráadásul egy olyan szituációban köttettek meg a Nap Klubbal és a ZöFivel, amely nyílt konfrontációt hozott az állami hatalom képviselőivel. Ez önmagában nem lenne probléma, hiszen a két legnagyobb és legkiterjedtebb szervezetről lévén szó, szinte már természetesnek is mondható (talán kevésbé nyílt formában), azonban itt figyelembe kell vennünk más tényezőket is, nevezetesen azt, hogy ezek a szervezetek – a Nap Klub és a ZöFi – mind szerződéses viszonyban álltak a Rév8

Zrt-vel. Ez a pozíciójuk nehézkessé teszi, hogy teljes mellszélességgel kiálljanak független szervezetek mellett. Bár ők is függetlenek, de a szerződéses viszony miatt – ha az már hatályát is veszítette -, az informális szívességek fennmaradhatnak.

Summa summarum, az Egyesület, hogy ne csupán szélmalomharcot vívjon, tanácsos lenne, ha kompromisszumokat kötne és figyelembe venné más civil szervezetek érdekeit is. Az Egyesület vezetőjének személyéből profitálni lehetne egy civil összefogás esetén, azonban izoláltan még ideig-óráig működhet a dolog, ám nem találva segítőköt, elveszítve a lakosok támogatását, pontosan civil szervezetének jellege és így funkciója is megszűnik. Ez igen sajnálatos lenne, hiszen egy szűk csoport érdekeit képviseli, de mégis közösségi összefogás eredményeképpen jött létre. Mindemellert számos eredményt ért el a négy ház lakásfelújítással kapcsolatos problémáinak kezelésében.

A közösségi erőből fakadó és a működés során keletkező társadalmi tőkét és energiákat kár lenne elveszíteni. A folyamatok talán kellő elszántsággal és akarattal még megfordíthatók, de csak úgy, ha a szervezet képes a teljes megújulásra, mind tagok, azaz önkéntesek, mind célok és habitus tekintetében.

3.2.4. Kapocs Ifjúsági Önszolgáltató Szolgálat Alapítvány

A Kapocs Alapítvány meglehetősen különleges pozíciót tölt be a civil szervezetek között. Sajátos szemléletével és viszonyaival a legmeglepőbb szervezet volt számomra. Az Alapítvány még 1992-ben alakult a civil szervezetek létrejöttének dömpingjében, székhelye pedig a Petőfi Csarnok lett. Bár nem volt feladatai között a Petőfi Csarnoknak egy ilyen szervezet létrehozása, a rendszerváltás utáni hangulatban, nyilvánvalóbbá váló a társadalmi problémák miatt, egy külön szervezetet megalkotása volt a válasz.

A szervezet célcsoportja olyan fiatalok, akik alkalmazkodási, beilleszkedési és lelki problémával küzdenek, általában kapcsolataik nehezen vagy netán egyáltalán nem működnek és többnyire elszigetelten élnek és magas a kockázata szocializációjuk nem megfelelő működésére. Pontosán a felnőtté válást kívánják segíteni azzal, hogy támaszt nyújtanak a fiataloknak. Az alacsony küszöb, azaz a részvétel feltételei puhák, nincs rögzített viszonyrendszer segített és segítő között, céljuk pedig az ártalom csökkentése. Tehát egy átfogóbb, tágabb cél, probléma érdekében lemondanak a jelenleg jelentkező probléma teljes orvoslásáról. A lényege, hogy ezeket a fiatalokat megszólítsák,

bekapcsolódjanak életükbe, rajtuk keresztül pedig szűkebb és tágabb környezetüket is elérjék, ezáltal beindítva egy tovagyrúzó folyamatot. Éppen ezért nagyon fontos az önkéntesek szerepe - akik maguk is érintettek a társadalmi problémákban - és az általuk generált önszerveződés. A szisztéma ettől nyilvánvalóan bonyolultabb és összetettebb¹⁵. (Szabó, 2003.) Sikerességét mi sem bizonyítja jobban, hogy külföldön is adoptált módszer, alkalmazzák Angliában, Portugáliában és Franciaországban is.

A Kapocs tehát egy olyan civil szervezet, amely ön- és csoportkiszolgáló, hiszen mind a Kapocs önkéntesei, mind a segítettek sajátos élethelyzetben vannak. A Magdolna-negyedben a Kapocs célcsoportja halmozottan hátrányos. Emellett tágabb és hosszútávon elérhető célt támogató, adományozó (pl. ruhaosztás). Oly értelemben közkiszolgáló szervezet, hogy igyekszik a generációk közötti szakadékot áthidalni, valamint lehetőséget teremt a fiataloknak közösségi élmény megszerzésére úgy, hogy találkozási helyet biztosít, minimális feltételekkel. Azért tartom az utolsó szempontot fontosnak, mert a kötelezettségek nélküli lehetőséggel a társadalom adott rétegének közvetlenül, a többinek pedig közvetve olyan plusz lehetőséget adnak, amelyet az állam és a piaci szféra jelenleg nem képes magára vállalni. Kiemeli még ezt, hogy nem csak az állam és piac nem kínál funkcionálisan megfelelő helyet, de a leromlott lakásállomány, az elégtelen minőségű közterületek mind olyan problémák, amit a Kapocs egy alternatív eszközzel kíván orvosolni a hely és az azt „körülölelő” módszer biztosításával.

3.2.4.1. Kapocs Alapítvány a Magdolna-negyedben

2007-ben a szervezet kénytelen volt megválni a Petőfi Csarnoktól, székhelyét a VIII. kerületbe tette át, ahol az önkormányzat egy pincehelyiséget biztosított számukra. Ez alapvetően megváltoztatta a Kapocs lehetőségeit, tulajdonképpen az eddig elért eredmények ellenére, pontosan a sajátos módszer alkalmazása miatt, újra kellett „építkeznie” egészen az alapoktól. Az önkormányzat jelezte, hogy majd a Kapocs lehetőség szerint kapcsolódni fog a Magdolna-negyed Programhoz, azonban az Alapítvány nem a Program keretében került a negyedbe és nem is volt feltétel a részvételük. A későbbiek folyamán sem érzékelték, hogy bármilyen kezdeményezés, netán szervesülés létrejött volna az Alapítvány és a Program között. Ennek ellenére

¹⁵ Bővebben lásd: Szabó András (2003): Kapocs szisztéma. <http://www.kapocsalapitvany.hu/szakmai/szisztema.html> (letöltve: 2011. április 12.)

reménykedtek abban, hogy esetleg jobban számolnak az Alapítvánnyal, hogy elismerik munkájukat és építenek rájuk, de a mai napig kevés figyelmet kapnak.

Az alapoktól való építkezés egy nagyon lassú folyamatot jelentett, hiszen ők nem kampánnyal és programokkal, hanem az elérésre helyezve a hangsúlyt, önszerveződéses alapon üzemelnek. Mivel a negyed egy zárt csoportot alkot, a gyerekek nem igazán mozdulnak ki a negyed határain kívülre, onnan nincsenek kapcsolataik. Ahogy Molnár György is megjegyezte, olyan slumosodó negyed, ahová be- és kilépés igen korlátozott. Ez leginkább azért volt probléma, mert így kevesebb személyt képesek elérni, ráadásul a negyed jellegéből adódóan a fiatalok csoportja halmozottan hátrányos, a többségi társadalommal ellentétben más szabályok szerint működő csoport. Mindez azt eredményezte, hogy a Kapocs Alapítványt a környezete azonosította ezekkel a fiatalokkal és nem átlátva a szisztémát, feleslegesnek és hatástalannak ítélték meg a szervezet munkáját. Ennek köszönhetően véleményem szerint nagyon nehéz helyzetben van a Kapocs, hiszen nem élvez megfelelő mértékű támogatást, ami mind az elnyert pályázati összegeken¹⁶ és egyéb támogatásokban is megmutatkozik.

A Magdolna-negyed Program és a Kapocs szemlélete Szabó András, interjúalanyom szerint más. Fontos, hogy kapcsolatokat építsenek ki, fontos, hogy közösséget szervezzenek, azonban míg a Program egy felülről koordinált, programpontokban gondolkodó, előre megkonstruált világ, addig a Kapocs igyekszik az elérni kívánt fiatalok szemszögéből megközelíteni a helyzetet, ami egy teljesen más módszert takar. Kifelé kevésbé tematikus képet mutat, azonban befelé egy jól megkonstruált szisztéma szerint működő szervezet. Ez sok esetben félreértésekre ad okot, az emberek nem igazán ismerik őket, így inkább távolságtartóan, olykor elutasítóan viselkednek.

Szoros együttműködés nem alakult ki egyik szervezettel sem. Indok volt erre, hogy a MaNeSzoTa egész koncepciója, célcsoport más, ezért nem tartják saját területüknek. A Szomszédügyi Tanács a helyi lakosok igényeit méri fel, vitára bocsájtja, és azt csatornázza be az önkormányzat felé. Bár Szabó részt vett egy-két találkozón, ezen ügyekben inkompetensnek érzi magát. Más szervezetekkel, mint például a Nap Klubbal és ZöFi-vel, akik szintén foglalkoznak fiatalokkal, egy-egy eseti összefogás volt. A

¹⁶ „Évente átlagosan 100-120.000.000 Ft értékben pályázunk, melyből évente átlagosan 4-5 millió forintot nyerünk meg a fiatalok segítése érdekében. Ez az adat, természetesen nem a büszkeségünk.” Kapocs Alapítvány hivatalos oldal, Történet menüpont.

<http://www.kapocsalapitvany.hu/szakmai/tortenet.html> (letöltve: 2011. április 12.)

ZöFi újságjában, a Magdiban a Kapocs is szerepelt, de a ZöFi leginkább akciókat, mozgalmakat szervez, míg a Kapocs hosszabb távon gondolkodik. A Nap Klubbal voltak közös „gyerekeik”, hiszen mindkét szervezet a fiatalokat kívánja megszólítani és gyakori az ingázó fiatalok jelensége a szervezetek között. Kapcsolatban voltak a Kesztyűgyárral¹⁷ is, részt vettek pályázatokon és programokban. A Kapocs által üzemeltett rádióban pedig sok más civil szervezetet hívtak meg mindig más és más témában, felkeltve a fiatalok és így környezetük figyelmét a lehetőségekre, megpróbálva kitárni előttük a világ dolgait.

A szervezet nem elzárkózó, hiszen a pluralizmus, a civil sokszínűség fontos, hogy minél több területet legyen képes átölelni és minél többféle megoldást tudjon nyújtani a társadalmi problémákra. Ezért sem tekint ellenfélként más szervezetekre. De az együttműködés gátjaként érzi – ebből fakad kevésbé kezdeményező szerepe is – az erőforrások hiányát, azt, hogy a civil szféra nem kíváncsi rájuk, sajátos módszerük miatt pedig azonosítják őket ügyfélkörükkel. Másrészt az idő kérdése is felmerült: a folyamatok, amit a Kapocs elindít, inkább hosszabb távon fejtik ki hatásukat, inkább preventív jellegűek, ellenben a Magdolna-negyed Program projekt, rövid-távú szemléletével.

3.2.4.2. Összegzés

A hallottak és olvasottak alapján a Kapocs egy egyedülálló módszerrel működő szervezet, amely a Petőfi Csarnokban végzett 15 éves munkája során méltán hívta fel a figyelmet magára elért eredményeivel. Azonban az egyedi jellegből adódóan, egy új környezetben, a külső személyek általi megítélésekben már inkább hátulütőjévé vált, hiszen hosszútávon és megelőzően gondolkodni egy máról-holnapra élő Program szomszédságában könnyen adhat okot a mellőzésre és könnyelmű kategorizálásokra.

A Kapocsnak létjogosultsága világos: a negyedben és tágabb környezetében élő fiatalokkal való foglalkozás egy szociális városrehabilitációnak egyik alapköve kell, hogy legyen, hiszen egy ilyen program célja a személyek felzárkóztatása és az együttélés megkönnyítése, közösség kialakítása. A társadalmi tőke szempontjából

17 A Kesztyűgyár Közösségi Ház a Magdolna-negyed Program I. ütemében, még 2008-ban megvalósult intézmény a környékbeli és a budapesti fiatalok számára. Számos tehetséggondozó programnak, művészi előadásnak, képzésnek, tanácsadásnak és egy internet kávézónak is otthont ad. A programok célja a közösség építése, a helyi identitás erősítése és a Magdolna-negyed bevonása Budapest kulturális vérkeringésébe. (Kesztyűgyár, http://www.kesztyugyar.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=35&Itemid=61 (letöltve: 2011. április 20.)).

roppantul fontos lenne ennek támogatása, hiszen a fiatalkori kezelése a mélyről fakadó problémáknak hatalmas erőforrás-felszabadító hatással járhat. Bár szép számmal megvalósultak együttműködések, kapacitás hiányában ezek egy ponton sajnos nem tudtak túllépni, nem tudtak olyan hosszú-távú összefogássá alakulni, amelyek közösen koncentrálnának adott problémára. Az erőforrások hiánya mind pénz és humán értelemben, a különböző módszerek olykor összeegyeztethetetlen volta, olyan irányba hatnak, hogy ezek a szervezetek léteznek egymás mellett, ám képtelenek közös érdekeket képviselni.

3.2.5. Zöld Fiatalok Egyesülete (ZöFi)

A Zöld Fiatalok Egyesület az évezred elejére visszanyúló múlttal rendelkezik. A Federation of Young European Greens, azaz az Európai Ifjúsági Zöldek Föderációja zöldszervezeteket tömörítő ernyőszervezet alá tartozik 2001 óta és aktív munkájukkal segítik a közös ügy előre menetelét.

Elvi Nyilatkozatuk szerint céljuk a környezet és az alapvető ember jogok védelme, így mind szóban és tettben kiállnak a megfogalmazott elveik mellett. Hangoztatják a szolidaritás, a fenntarthatóság, a béke, az esélyegyenlőség, a sokszínűség, a valós demokrácia és a kreativitás eszméjét. Mindezt nem csupán szavakkal, hanem tettekkel is nyomatékosítani kívánják, emellett kiemelt fontosságú törekvésük, hogy hasonló gondolkodású civil szervezetekkel és személyekkel felvegyék a kapcsolatot, hogy együttesen hatékonyabban képviselhessék érdekeiket és eszméiket. Ezért szintén fontos számukra a nyilvánosság ereje, hogy eszméiket mind a polgárok, mind a döntéshozók megismerhessék és tartós jelenlétükkel képesek legyenek befolyásolni az említettek véleményét és akaratát.

Felvázolva szervezetük elveit és főbb tevékenységi köreit, a ZöFi tipikusan megtestesíti a tágabb társadalmi környezettel is foglalkozó civil szervezetet, hiszen mind a Bódi-Jung-Larkovits által alkotott definíciónak, mind a társadalom szemszögéből vizsgált négy ismérvnek megfelel, azaz mozgósít és aktivista, független és közhasznú szervezet (Bódi-Jung-Larkovits, 2003: 25.). Meglátásom szerint funkciói nehezen behatárolhatóak, de annyi minden bizonynal elmondható, hogy ön- és csoportkiszolgálók, céltámogató és adományozó. Személy szerint besorolnám a közkiszolgáló szervezetek körébe is, hiszen az emberi jogokkal és környezettel való foglalkozás állami feladat is egyben, habár korántsem helyezkedik el a preferencia-

listán kiemelkedő helyen, szemben a más jellegű, szolgáltatást is nyújtó ágazatokkal. Természetesen a funkciók megalkotása is tapasztalati úton történt, ideáltipikus formában megfogalmazottak, tehát nem jelenti azt, hogy a funkciók közötti keveredés és összecsúszás ne lenne elképzelhetetlen. (Sebestyén, 2007: 54-56.)

3.2.5.1. Zöld Fiatalok Egyesülete a Magdolna-negyedben

A Magdolna-negyed és a ZöFi kapcsolata a Magdolna-negyed Programmal jött létre, amelynek eredményeképpen 2008-ban már saját irodahelyiséggel rendelkeztek a negyedben, melyet 5 évre, pályázat útján nyertek az önkormányzattól. Olyan programokat szerveztek és szerveznek, amely kapcsolódva a Programhoz, élénkítik a társadalmi párbeszédet, aktivizálják a lakosságot és megpróbálnak kapcsolatot kiépíteni a civil szervezetek között.

A ZöFinél szintén projekt szinten futnak a különböző programok, azaz megszabott határidőhöz kötöttek, több funkciót tömörítve. Bár vannak más programjaik is, mint például a Szociális Bringa Program, Európai Önkéntes Szolgálat (EVS), Disztró, mint kiadványszerkesztő hálózat, Tükörben a Világ, de a leginkább a negyedhez köthető specializált programjuk a MAGDI elnevezésű, több alprogramot tartalmazó, a Magdolna-negyed Programot támogató program.

A MAGDI keretében több kisebb, állandó jelleggel működő program van, amelyeknek a Kesztyűgyár Közösségi Ház ad otthon, amely kiemelten közösségi célú intézmény. Ilyen közösségi kapcsolatokat formáló program a minden hónapban megrendezésre kerülő Csere-bere Piac és a különböző művészeti és sport lehetőségeket biztosító órák. Érdekes módon, más civil szervezet kevésbé említette a Kesztyűgyárat, mint lehetséges közösségi színteret, egyedül még a Nap Klub használta megbízatása idején és a MaNeSzoTa gyűléseik alkalmával.

Fontosnak tartom még, hogy a szervezet kezdeményezésére és gondozásában jelenik meg a negyed egyik lapja a Magdi, amelyben nem csak helyi témákkal, hanem a civil szervezetekkel is foglalkoznak, ahogy már említésre is került. Ugyanilyen néven vált ismerté az általuk rendezett nyári fesztivál a Mátyás téren, a Magdi Fesztivál, amely hangoztatva a negyed sokszínűségét, közös hangot akar megteremteni a lakosok között. Nyilvánvalóan fontos lépések a negyed érdekében, mégis sokan olyan mozgalomnak titulálják, akik csak bizonyos csoportokat képesek megmozgatni. Érheti a felől is

kritika, hogy számos más, nagyobbak tűnő probléma létezik a területen, ugyanakkor úgy vélem, hogy a sokszínűség, ezen eszmék, célok felvállalása és a kiemelkedő mozgósítási képességük hasznos és szükséges.

Ami témámmal kapcsolatban kiemelendő, az a ZöFi projektjének keretében lezajlott kutatás, mely „*Civil stratégiák a Magdolna-negyedben*” címmel került publikálásra. A kutatásba a negyedbeli öt legaktívabb civil szervezet és a Rév8 Zrt. került bevonásra, akikkel személyes és fókuszcsoportos interjú is készült. Bár az öt civil szervezet nem egyezik az általam kiválasztott szervezetekkel - hiszen én alapvetően más szempontból kiindulva közelítettem meg a kérdést – mégis sok elemzési szempontot sikerült hasznosítanom. A kutatás rávilágít a civil szervezetek jellemzőire, működési nehézségeikre, egymáshoz fűződő viszonyaikra és együttműködéseikre. (dr. Balogh, 2009.)

A ZöFi megítélése a Magdolna-negyedben inkább kedvezőnek mondható, a civil szervezetek kiváló mozgósítóként tekintenek rá. A helyi lakosok és önkéntesek aktiválásán kívül nem utolsó szempont, hogy a ZöFi célul tűzte ki a civil szervezetek közötti kapcsolatok fokozott kiépítését és ápolását, a közös hosszú távú terv megvalósításának biztosítását. Számos példa bizonyítja együttműködési készségüket: a Négy Ház Egyesülettel és a Nap Klubbal az önkormányzati döntéshozókkal szemben, a Kapocs Alapítvánnyal és más civil szervezettel, akik a dolgozatomban elemzési egységeit nem képezik.

3.2.5.2. Összegzés

Egy együttműködés során erőteljes szerepet tölthetnek be, ahogy már említettem, egy nagyobb szervezet alá tartoznak, tehát érdekérvényesítő képességük meghaladhatja a többi civil szervezet erejét. Másrészt fiatalos, mozgósítani képes szervezetről lévén szó, könnyen találhat magának bázist és muníciót.

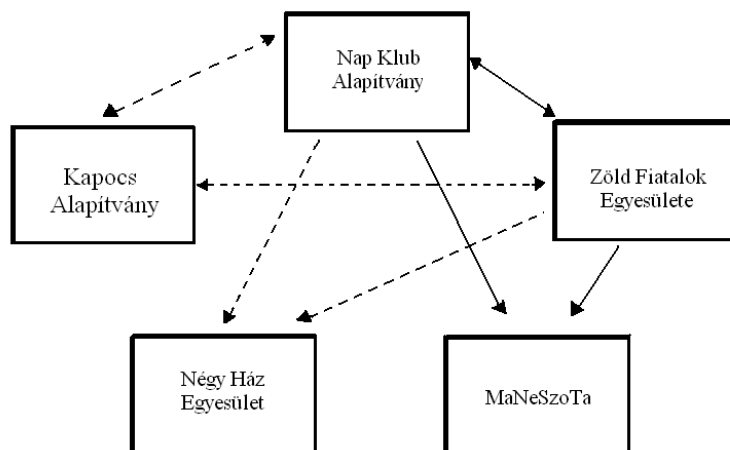
Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy bár pályáztatás útján, de jogviszonyban áll a Rév8 Zrt-vel, amely a jelenlegi bizonytalan státuszából fakadóan akár kedvezőtlen hatással is lehet úgy a szervezetre, mind a lehetséges együttműködésre. Ehhez járul még hozzá, hogy egy kiterjedt hálózattal és jó infrastruktúrával rendelkező szervezet – a többivel ellentétben-, nem csak a társadalmi tőkéhez járulhat hozzá, hanem könnyen felboríthatja az együttműködési egyensúlyt és

az erők összpontosítása eltolódhat egy szubjektív cél irányába. Kritika tárgyát képezik céljaik is, amelyeknek nem feltétlenül kellene befolyással lenniük az összefogásra, mégis, az interjúk során sokszor úgy tűnt, hogy sokak kevésbé tartják fontosnak az általuk kitűzött értékeket, enyhén érzékeltetve, hogy kevésbé számítanak a ZöFi-re mint komoly és kiemelkedő fontosságú szervezetre.

Ezért úgy gondolom, egy ilyen fiatalos, nagyon tág megfogalmazású célokat kitűző szervezet mindenképpen hasznos egy együttműködés során, azonban vigyázni kell, hogy a többi szervezet igényeit is kielégítve járjon el az összefogás során. Talán a legfontosabb feladatuk, hogy ténylegesen egy komoly civil szervezet képét erősítsék, hiszen céljaik és eszméik igen fontosak és szint visznek a civil szervezeti életbe is, de a többi lehetséges partner egy konkrétabb, a lakosság valamint a társadalom számára is súlyosabb társadalmi problémának megoldását fogalmazza meg.

4. Konklúzió

A civil szervezetek és a közöttük meghúzódó viszonyrendszerek megismerésének segítségével képet kaphatunk a szervezetek és az együttműködésük elé gördülő akadályokról.

4. ábra A vizsgált öt civil szervezet kapcsolat-hálózata (saját szerkesztés)

A fenti ábrán jól kirajzolódik a szervezetek közötti kapcsolat: a szaggatott vonallal jelzettek az eseti jellegű összefogást, segítséget, míg a folytonos vonal a tartósabb együttműködést szimbolizálják. A nyilak irányából pedig érzékelhető a felek erőviszonya. Bár mindegyik szervezet ismeri egymást, azonban mégis eltérő az összefogás mértéke közöttük.

Látható, hogy a három, már a Program előtt is létezett szervezet igen erőteljes pozíciót tölt be a térben, hiszen az új szervezetekkel létrejött kapcsolataikban általában fölérendeltek és a kölcsönös kapcsolat többnyire a régi szervezetekkel épült ki. Az említett három szervezettel ellentétben az új szervezetekre inkább az egyoldalúság a jellemző: elsősorban ők kapnak segítséget, őket támogatják.

A két legnagyobb, a Rév8 Zrt-vel jogi viszonyban is állt vagy álló szervezet az, amely mindegyik szervezettel kiépített kapcsolatot. Mindez valószínűsíthetően a Program Civil hálózat fejlesztéséért felelős programpontjából, valamint a szervezetek sajátos meggyőződéséből is fakad. A Programban való szerves részvételük okán is erőteljesebb segítő kapcsolatot építhettek ki a MaNeSzoTa-val, amely a friss és hanyatló szerepéből következően viszonzásra jelenleg képtelen, bár elképzelhetően a két nagy szervezet igénye sem jelentős erre. A két szervezet sok hasonlóságot mutat, célközönségük is

közel azonos és jóllehet a MaNeSzoTa tevékenységi köre, jogi megformáltsága és céljai eltérőek, az ábrán kirajzolódik egy lehetséges hármas együttműködés köre, amely a MaNeSzoTa jelentőségének növekedése után tartós és eredményes kapcsolatnak bizonyulhat, hiszen érdekük viszont közel azonos: a Magdolna-negyed közösségi életének fejlesztése és érdekeiknek képviselése.

Két szervezet van, amely csak eseti jellegű kapcsolatokat ápol, ez a Kapocs és a Négy Ház. Tekinthetünk rájuk úgy, mint izolált szervezetekre. Noha rendkívül sok mindenben különböznek, elkülönülésük mégis bizonyos azonosságaikból fakad, nevezetesen a sajátos módszereikből. Míg a Kapocsnak egyedülálló szisztémája, addig a Négy Háznak a vezető érdekérvényesítő eszközei teszik különlegessé és nehezen beilleszthetővé őket. Ugyanakkor jelentős eltérés, hogy a Kapocsnak bár esetiek az összeköttetései, azokat mégis kölcsönösnek lehet minősíteni, hiszen rádiójával és a közös programokon való részvételével mégis közreműködő és segítő fél.

Az interjúk során nem tapasztaltam jelentős együttműködési elutasítást, azonban akadályként jelentkezhet a szervezetek tevékenysége, erőforrások szűkösége és a vezetők illetve tagok körül kialakult informális kapcsolatrendszer. Nyilvánvalóan minden kérdéskörben nem lehet az összes szervezet kompetens – és a negyed problémáinak teljes körére nem is reflektál az öt szervezet együttesen sem -, de akár alszövetségek létrejötte az azonos problémát kezelők között nagy előrelépés lenne. Ilyen, azonos cél szerinti kapcsolat létrejött a három régebbi szervezet között, ha gyengének minősül is. Gyengeségének oka a kapacitás és erőforrás hiányában keresendő, valamint a finom, ámde annál lényegesebb működési eltérésekben. Az elsőként említett forrás-probléma leküzdése véleményem szerint a közös összefogáson keresztül részlegesen orvosolható lenne, de ennek feltétele az önállóság bizonyos szintű feladása, a kompromisszum-készség.

A MaNeSzoTa és a Négy Ház között szintén elképzelhető lenne egy összefogás, ám ez idáig nem jött létre. Itt szintén felmerül a forráshiány kérdésköre, de talán hangsúlyosabb az informális viszony a szervezetek vezetői között. Emellett kiemelt pontként említhető a MaNeSzoTa működési elve és kapcsolata a Rév8 Zrt-vel, ami alapvető gátja a közös munkának a másik szervezet részéről. Itt kell kitérni arra is, hogy mindkét szervezet alacsony számú aktív taggal rendelkezik: míg a Négy Ház azért, mert

leszálló szakaszban van, addig a MaNeSzoTa nem is volt erős, tevékeny szervezet, merthogy előre megkonstruáltsága fékezi alulról szerveződő működését.

Úgy vélem a Magdolna-negyedből kiválasztott öt civil szervezet együttműködése mindenképpen segítené a társadalmi problémákra eddig külön-külön adott válaszok hatékonyságát. Ha nem is feltétlenül az összes részvételével, de adott tevékenységi kör metszetében létrejövő kapcsolatok előmozdítanak a szervezetek munkáját. Növelné hatékonyságukat és egymást kiegészítve erőteljesebben gyakorolhatnának nyomást a politikai és piaci szféra hatalmaira.

A közös hálózat létrehozásával az eddig kevésbé kapcsolódó szervezetek is kialakíthatnának kölcsönösségre épülő viszonyokat és ezeken keresztül, a szervezetek tágabb környezetében jelenlevő szereplők is elérhetővé válnának. A tartós együttműködés és akár a folyamatos tagsági bővülésnek köszönhetően a bizalom nem csak közöttük, de a lakosságban is megerősödne a szervezetek irányába, ezáltal pedig pontosan a civil bázis teremthető meg, mely oly mértékben hiányolt a szervezetek részéről.

Természetesen tisztában kell lenni azzal, hogy mindennek létrehozása hatalmas erőfeszítéseket kíván és számos aggályt, problémát és költséget vonz magával. Olyan pontok ezek, amelyek külön-külön vizsgálata komoly előrelépést jelentene az együttműködés ellen felhozott érvekkel szemben. Ezért érdemes lenne megvizsgálni a szervezetek beágyazottságát a társadalmi, gazdasági és politikai térben is, amelyek segítségével nem csupán a jelenlegi helyzet válhatna analizálhatóvá, hanem hosszabb távon prognosztizálhatóak lennének az együttműködésből fakadó előnyök és hátrányok.

Az együttműködés a szervezeteken múló döntés kérdése. Magától értetődően minden egyes szervezetnek önmagának kell felmérnie az ebből fakadó előnyöket és hátrányokat. Ám, ha a civil szervezet elsődleges feladatának a közjó előmozdítását tekintjük, akkor minden szervezetnek kötelessége elgondolkodni a lehetséges együttműködési opciókon, majd a társadalom és saját érdekeit összeegyeztetve elvetni vagy dönteni közöttük. És talán nem félni elindulni az együttműködés kevésbé kitaposott útján.

Felhasznált irodalom

Könyvek, tanulmányok, cikkek

Alföldi Gy. – Czeglédy Á. – Horváth D. (2007): *Egy ébredő városrész – részvételi típusú városmegújítás Józsefvárosban*. In: Kondor A. Cs. – Egedy T. (szerk.): *Városfejlődés és városrehabilitáció*. Budapest, Magyar Földrajzi Társaság.

Berényi B. Eszter (2010): *Történelmi városrészek átalakulásának társadalomföldrajzi vizsgálata Budapest belvárosában*. Budapest, ELTE – TTK: Doktori értekezés.

Berta Mónika (2005): *„Szociális városrehabilitáció” Budapesten. Okok, eszközök, kérdések*. Budapest, MTA – Világgazdasági Kutatóintézet.

<http://www.vki.hu/~tfleisch/~humanokologia/dolgozatok/berta-monika-szocrehab.pdf>

(letöltve: 2011. április 05.)

Bódi Gy. – Jung A. – Larkovits E. (2003): *Civil partnerség*. Budapest, KJK Kerszöv. Nonprofit segédkönyvek.

Bourdieu, Pierre (1997): *Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke*. In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.) (2006): *Gazdaságszociológia: Szöveggyűjtemény*. Budapest, Aula Kiadó.

Coleman, James S. (1994): *A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében*. In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.) (2006): *Gazdaságszociológia: Szöveggyűjtemény*. Budapest, Aula Kiadó.

Csehi Zoltán (2007): *A civil társadalom szervezetének joga Magyarországon*. Budapest, Gondolat Kiadó.

Csepeli György (2003): *A szervezkedő ember: A szervezeti élet szociálpszichológiája*. Budapest, Osiris Kiadó.

dr. Balogh Eszter (2009): *Zárótanulmány a „Civil stratégiák a Magdolna-negyedben” c. kutatásról*. Budapest, Foresee Kutatócsoport.

Egedy T. – Kovács Z. (2005): *A városrehabilitáció néhány elméleti kérdése*. In: Egedy Tamás (szerk.): *Városrehabilitáció és társadalom*. Budapest, MTA – Földrajztudományi Intézet.

Egedy Tamás (2005): *A sikeres városrehabilitáció*. In: Egedy Tamás (szerk.): *Városrehabilitáció és társadalom*. Budapest, MTA – Földrajztudományi Intézet.

- Futó Péter (2003): *A szociális városrehabilitáció esélyei Középső-Józsefváros és Külső-Erzsébetváros szlömösödő negyedeiben*. Budapest, BKAE – Szociológia és Szociálpolitikai Tanszék.
- Gerevich László (főszerk.) (1978): *Budapest története a márciusi forradalomtól az őszirózsás forradalomig*. Budapest története 4. Budapest, Budapest Fővárosának Tanácsa.
- Gerevich László (főszerk.) (1980): *Budapest története a forradalmak korától a felszabadulásig*. Budapest története 5. Budapest, Budapest Fővárosának Tanácsa.
- Granovetter, Mark (2006): *A gazdasági intézmények társadalmi megformálása: A beágyazottság problémája*. In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.) (2006): *Gazdaságpszichológia: Szöveggyűjtemény*. Budapest, Aula Kiadó.
- Hegedüs I. – Tosics I. (1985): *Budapest általános rendezési tervének előzményei (1932-1995)*. Budapest, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, Különlenyomat.
- Hieronymyi Ottó (1995): *A szociális piacgazdaság és lakáspolitikai*. In: Balázs J. – Galland, B. – Hajnal I. (szerk.): *Ingatlanpiac és lakáspolitikai Magyarországon és Svájcban*. Budapest, Aula Kiadó.
- Izsák Éva (2003): *A városfejlődés természeti és társadalmi tényezői: Budapest és környéke*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Kertész János (2006): *Súlyozott átlagok: a tőzsdétől a mobiltelefonjáig*. MTA, Magyar Tudomány 2006. 11. sz.
- Kovács Z. – Szirmai V. (2006): *A városrehabilitációs beavatkozások és a térbeli társadalmi kirekesztés: a társadalmilag fenntartható városfejlődés budapesti lehetőségei*. Tér és Társadalom. 20. évf. 1. sz.
- Kovács Zoltán (2005): *A városrehabilitáció eredményei és korlátai Budapesten*. In: Egedy Tamás (szerk.): *Városrehabilitáció és társadalom*. Budapest, MTA – Földrajztudományi Intézet.
- Kovács Zoltán (2007): *Budapest történelmi városrészeinek átalakulása a rendszerváltás után*. In: Enyedi György (szerk.): *A történelmi városközpontok átalakulásának társadalmi hatásai*. Budapest, MTA – Társadalomkutató Központ.
- Kuti É. – Marschall M. (1991): *A nonprofit szektor fogalma: Egy definíciós vita és ami mögötte van*. Esély folyóirat, 3. évf. 1. sz.

- Kuti Éva (1998): *Hívjuk talán nonprofitnak...* Budapest, Nonprofit Alapítvány.
<http://mek.niif.hu/01300/01398/01398.pdf>
(letöltve: 2011. február 15.).
- Ladányi János (1989): *A lakásrendszer változásai és a cigány népesség térbeni elhelyezkedésének átalakulása Budapesten*. In: Ladányi János (2005): *Szociális és etnikai konfliktusok*. Budapest, Új Mandátum Kiadó.
- Ladányi János (1992): *Gondolatok a Középső-Józsefváros rehabilitációjának társadalmi összefüggéseiről*. In: Ladányi János (2005): *Szociális és etnikai konfliktusok*. Budapest, Új Mandátum Kiadó.
- Ladányi János (2005): *A gazdátlan város*. In: Ladányi János (2010): *Egyenlőtlenségek, redisztribúció, szociálpolitika – Válogatott tanulmányok (1975-2010)*. Budapest, Új Mandátum Kiadó.
- Ladányi János (2008): *Lakóhelyi szegregáció Budapesten*. Budapest, Új Mandátum Kiadó.
- Nárai Márta (2004): *A civil szervezetek szerepe és jelentősége az egyének, közösségek, illetve a társadalom számára*. *Educatio*, 13. évf. 4. sz.
- Orbán A.- Szántó Z. (2005): *Társadalmi tőke*. *Erdélyi Társadalom*. 3 évf. 2. sz.
- Pataki Éva (2010): *A hálózati (szociális) munka gyakorlata*. In: *Civil szervezetek érdekérvényesítő tevékenységének erősítése* Kiadvány. Budapest, Szociális Szakmai Szövetség.
- Pál Ilona (1995): *Magyarország ingatlangazdasága*. In: Balázs J. – Galland, B. – Hajnal I. (szerk.): *Ingatlanpiac és lakáspolitikai Magyarországon és Svájcban*. Budapest, Aula Kiadó.
- Putnam, Robert D. (2002): *Egyedül tekézni: Amerikai csökkenő társadalmi tőkéje*. In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.) (2006): *Gazdaságszociológia: Szöveggyűjtemény*. Budapest, Aula Kiadó.
- Ságvári Ágnes (szerk.) (1973): *Budapest: Fővárosunk története*. Budapest, Corvina Kiadó.
- Sebestyén István (2005): *Civil dilemmák – Kihívások és alternatívák a civil szektorban*. Budapest, Civitalis Egyesület.
- Szabó András (2003): *Kapocs szisztéma*.
<http://www.kapocsalapitvany.hu/szakmai/szisztema.html>
(letöltve: 2011. április 12.)
- Szelényi Iván (1990): *Városi társadalmi egyenlőtlenségek (Tanulmányok)*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Vicsek Lilla (2006): *Fókuszcsoport*. Budapest, Osiris Kiadó.

Stratégiák, koncepciók, projektek

Budapest – Józsefváros: Integrált Városfejlesztési Stratégia 1-4. kötet (2008). Rév8 Zrt.

Budapest Európa Belvárosa: Kulturális-gazdaság Fejlesztési Program. Józsefvárosi Palotanegyed. Akcióterületi Terv (2009). Rév8 Zrt.

Józsefváros, Magdolna-negyed Program II. (2008-2010). 1-4. kötet. (2008). Rév8 Zrt.

Józsefváros, Szociális városrehabilitáció: Program (2005-2008). (2008) Rév8 Zrt.

Józsefvárosi 15 éves kerületfejlesztési stratégia (2005). Rév8 Zrt.

Józsefvárosi Rehabilitációs Programterv (1998). Rév8 Zrt.

Nap Klub Alapítvány (2009): Magdolna negyedi szomszédságfejlesztés cselekvési terve.

<http://www.napklub.hu/tartalom/magdolna-negyedi-szomsz%C3%A9ds%C3%A1gfejleszt%C3%A9s>

(letöltve: 2011. március 25.).

Nap Klub Alapítvány Alapító Okirat (2008).

<http://www.napklub.hu/tartalom/alap%C3%ADt%C3%B3-okirat>

(letöltve: 2011. április 15.).

Jogi dokumentumok

Józsefvárosi Önkormányzat Közmeghallgatás 2010

http://jozsefvaros.hu/onkormanyzat_testuleti_ules/74-20101201

(letöltve: 2011. február 14.)

Józsefvárosi Önkormányzat Közmeghallgatás 2009

http://jozsefvaros.hu/onkormanyzat_testuleti_ules/33-20091202

(letöltve: 2011. február 14.)

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

Budapest Főváros VIII. kerület Józsefvárosi Önkormányzat Képviselőtestületének 9/2007. (II. 19.) önkormányzati rendelete

Civil szervezetek honlapjai

Kapocs Ifjúsági Önségítő Szolgálat: <http://www.kapocsalapitvany.hu/>

Magdolna Negyed Szomszédsági Tanács: <http://maneszota.gportal.hu/>

Nap Klub Alapítvány: <http://www.napklub.hu/>

Zöld Fiatalok Egyesülete: <http://zofi.hu/>